

Töö ja Tervis

Sotsiaalpoliitiline kuukiri

Eesti Haigekassade Liidu ja Sotsiaalse Arengu Eesti Ühingu häälekandja

Nr. 2

XVI aastakäik

1940

Tellimise hind postiga:

aastas . . . 150 senti
6 kuu peale . 75 "
1 " " 15 "
Välismaale aastas 200 s.

Ilmub kord kuus.

Talitus ja toimetus: Tallinn, Pärnu 41,
krt. 3. Telefon 448-35.

Tellimisi võtavad vastu kõik haigekassad
ja postiasutused.

Üksiknumber 15 senti.

Kuulutuste hinnad:

1 lhk. kr. 50.—
1/2 " " 25.—
1/4—12.50 ja 1/8 lhk. „ 7.25
Teksti ees — 50% kallim

Tööaja üldisi probleeme

Paul Vihalem

Juba kapitalistliku majandussüsteemi ja tööstusliku revolutsiooni algaegadest peale on tööaja probleemid olnud teiste sotsiaalsete probleemide esirinnas. Nii olid organiseeritud töölisklassi esimesed võitlusaktsioonid kui ka esimesed töökaitse seadusedki suunatud just tööaja piiramisele.

Sellase suure tähtsuse andmine tööaja probleemistikule ei olene mitte ainult tööaja enda tähtsusest, vaid ka sellest, et tööaja probleemi ühel või teisel viisil lahendamine tähendab sageli ka palga, tervishoidlike, kultuursete ja muude küsimuste vastavat lahendust.

Käesolevas artiklis püüame käsitleda vaid tööaja üldisi probleeme, põhimõtteid, mida meil alati tuleb arvestada hoolimata sellest, kus maal, mis ajal, missuguse käitise või missuguse töölise tööajaga meil tuleb tegelda.

Artikli esimeses osas võtame tööaja probleemi lahendamisel arvesse ainult majanduslikud motiivid ja küsime, missuguse tööaja korraldusega suudetakse valmistada kõige rohkem varasid. Artikli teises osas vaatleme põhjusi, miks tegelik tööaeg peab olema lühem kui see tööaeg, see töötundide arv päevas, millega jõutakse valmistada kõige rohkem saadusi.

I. Tööaja lühendamise majanduslikud motiivid.

Vaatleme nüüd esimest probleemi ja küsime, mis ajal peame töötama või missuguse töötundide arvuga päevas peame töötama, et võiksime kõige rohkem varasid toota. Juba sellane küsimuse asetamine eeldab seda, et mitte kõige pikema tööpäevaga, kõige rohkema töötundide arvuga kuus või aastas ei looda kõige rohkem kaupu. Inimene pole masin, mis töötab vahet pidamata ja iga järgneva tunni jooksul annab ikka ja alati ühepalju saadusi.

Kui me jälgime tööliste tööd teatava ajaperioodi kestel, siis võime varsti tähele panna, et tööline ei tööta ühe ja samasuguse jõuga, ta energiakulu pole eri aegadel ühtlane.

Tööd alustades ta on nagu harjumata, tal pole nagu õiget tuju oma jõudu tööle rakendada. Peagi kohaneb organism ja tööliste enesetunne tööga ja töösse rakendub üha enam energiat. Varsti jõuab tööliste energiakulutus hari- ehk kulminatsioonipunkti ja hakkab esimeste väsimustunnuste ilmnedes pikkamööda langema. Väsimus võib seista selles, et mõni üksik, eriti töösse rakendatud kehaliige või lihas väsib, kuna organism ei jõua sin-

na kogunenud mürkaineid ära viia ega toitaineid asemele tuua või on juba terve organism toitainest tühjaks ammutatud. Vastavalt öeldule kõnel-dakse osalisest ja üldisest väsimusest. Väsimuse tagajärjeks on töösse raken-datud energia, jõukulutuse, vähenemi-ne. Täielise väsimuse korral ei suuda inimene enam üldse töötada. Tal pole seks enam jõudu, energiat, anda. Täie-line väsimus — olukord, kus inimene ei suuda enam teha mingisugust jõu-du kulutatavat liigutust — on tööajale looduslikuks piiriks.

Esiolguks võiksime ütelda, et mida rohkem keegi töötamisel jõudu kulutab, seda suuremad on ta töö resultaadid, seda rohkem kaupu valmistatakse. See väide on maksev siiski vaid üldiselt, teatavatel juhtudel pole aga töö resultaat võrdne tööks kulutatud energia hulgaga. Os-kustööline tarvitab, võrreldes võhiku-ga või algajaga, ühe ja sama asja val-mistamiseks palju vähem jõudu. Sport-lane ujub vähese jõupingutusega üle jõe, mille ületamisel mõni algaja uju-ja, kes on kehaliselt äärmiselt tugev inimene, võib väsimusest kokku lan-geda.

See võib esineda ka ühe ja sama inimese juures. Hommikul tööle asu-des on inimene kohmetu ja harjumata, võrdlemisi suurele jõukulutusele vasta-vad siis võrdlemisi kehvad tulemused. Edaspidi tööga harjudes võidakse vä-hema energiaga juba suuremaid tule-musi saavutada. Kui me veel hiljem võrdleme tööliste poolt tööks kulutatud energiat ja töö tagajärgi, siis võime väsimuse arenedes kord tähele panna momendi saabumist, mil tööline küll tööks energiat kulutab, kuid see ei an-na enam mingisuguseid tagajärgi. See tuletub sellest asjaolust, et teatavad inimese tegevused ei mõjuta töö re-sultaati, nad kuuluvad n.-n. „tühja töö“ hulka. Siia kuulub näiteks töö ajal seismine, tööpinge juures küüru-tamine, ootamine kahe tööliigutuse va-hel, närvikava häirimine müra poolt ja üldse keha tegevuses hoidmine. See-suguseks töö resultaati otsekohe mitte-mõjutavaks tegevuseks kulub väsimuse arenedes koguni enam energiat kui töö algul.

Kui tööline on väsinud, võib suurem osa ta energiat minna just niisugusele „tühjale“ tööle. Selle tagajärjel võib väsinud tööliste poolt tehtud asja val-mistamiseks minna mitmekordselt enam energiat kui mitteväsinud töölistel.

Kui tööliste ülesandeks oleks ainult üks päev töötada, siis võiksime teda lasta vahet pidamata niikaua töötada kui ta jõukulutamine annab veel mingisuguseidki tagajärgi.

Tegelikus elus ei olda normaalselt huvitatud sellest, kuipalju tööline va-het pidamata võib töötada jär-jest või kuipalju ta ühe päeva jooksul võib saadusi luua. Normaalselt ollak-se huvitatud sellest, kuipalju jõuab tööline pikema aja jooksul mingi-suguseid saadusi valmistada.

Oletame, et keegi tööandja palkas kuu aja peale tööliste. Siis on tööandja huvitatud niisugusest töö korraldami-sest, mille tõttu tööline võib luua kõi-gest rohkem saadusi ühe kuu jooksul. Kuna inimene pole masin, mis ei väsi, siis selgub talle ilma pikema uurimiseta ja kaalutlemiseta, et mitte tööliste kõi-ge pikema tööpäevaga töötades ei saa-vutata kõige paremaid tagajärgi. Ta leiab varsti, et iga töö ja tööliste jaoks on mingisugune töötundide arv päe-vas, mille juures tööline saavutab mak-simaalsed tulemused, mille juures too-dang kujuneb kõige odavamaks. Üle-jäänud aeg jääb töölistele puhkamiseks, magamiseks ja söömiseks. Võib-olla on kasulikum peale öise töövaheaja ka päeval kas või iga tunni järele anda mõneminutiline puhkus. Niisugust töö-päeva pikkust, millega saavutatakse maksimaalsed tulemused, võiksime ni-metada tööpäeva pikkuse ma-janduslikuks optimumiks.

Sellase optimumi määramisel ei tu-le ainult seda arvestada, kuidas töö-line vastava aja jooksul jõuaks kõige rohkem saadusi valmistada, vaid ar-vesse tuleb võtta ka teisi töötami-sega seotud kulusid. Kui väsinud töö-line suudab tavalisest kaks korda vä-hem saadusi valmistada, siis jäävad muud produktiivõidulud, nagu kütte, valgustuse, masinate, hoonete jt. peale minevad kulud, endiseks ja suurenevad õnnetusjuhtumitega seotud kulud. Iga üksiku saaduse suhtes tuleb neid kulu-

sid nüüd võtta kahekordselt, sest saadusi valmistatakse väsinuna antud näites kaks korda vähem. Samuti tuleb arvestada asjaolu, et tööline tööpäeva lõpul kulutab ühe saaduse valmistamiseks rohkem energiat kui tööpäeva algul või keskel. Kui tööpalk olgu kooskõlas kulutatud energiaga, siis lõputundide töö maksab rohkem. Kõigil neil põhjusil on kallihinnaliste produktiooniabinõudega töötavatel käitistel, kes vahet pidamata töötavad, kasulik üle minna näiteks kolmelt vahetuselt neljale.

Majanduslikult kõige kasulikum optimaalne tööaeg, töötundide arv päevas, võib erinevates olukordades olla väga erinev. Kus näiteks tööpinge on suurem, seal on ka optimaalne tööpäev lühem, ja vastupidi. Seoses tehnilise arenguga on tööpinge tavaliselt pidevalt tõusnud, mispärast ka optimaalne tööaeg on järjest lühenenud. Eriti on suurenenud näiteks närvide pingutused. Võiksime ütelda, et tänapäeval on otstarbekohasem töötada intensiivselt, suure tööpingega ja lühema tööpäevaga kui ekstensiivselt ja pika tööpäevaga. Eriti kehtib see vahet pidamata töötavate kallihinnaliste masinate ja ehitustega käitiste kohta. Mõnikord on kasulikum aga töötada vähema tööpingega ja pikema tööpäevaga. Ka tööpinge suhtes tuleb leida kõige kasulikum, kõige optimaalsem tööpinge.

Optimaalne tööaeg oleneb suuresti ka vastava tööliku kutsealast, tööiseloost ja tööliku isiklikest omadustest. Vana ning vigane või noor ning väeti võivad kõige rohkem varasid luua enamasti lühema tööpäevaga, kuna tugev tööline vajab palju vähem aega puhkuseks. Niisuguste individuaalsete tööpäeva optimumidega ei saa ei modernne suurkäitis ega ka seaduseandlus arvestada. Tööd ei saa nii sisse seada, et iga tööline lahkuks käitisest eri ajal, siis, kui tema optimaalne tööpäev lõpeb. Käitis ja seaduseandlus korraldavad asja harilikult ühiselt kõigile töölistele või ühiselt teatud tööliste erigruppidele, nagu lastele, naistele, noortele ja vanadele. See kõigile üldiselt määratav tööaeg peab olema alla töö-

liste keskmist optimumi, õigemini peab arvestama kõige vähema tööpäeva optimumiga töolist. Kel veel energiat üle jääb, ja kui see just tööks peab rakendatama, see võib hankida endale lisateenistust või töötada näiteks endale renditud või ostetud maalapil.

Et töölised lühema tööpäevaga suudaksid ühe kuu või aasta jooksul rohkem toota kui pikema tööpäevaga, see vajab aastakümneid enne kui sedapidi nii tööandjad kui mõnikord ka töölised. Harilikult töötati ikka kauemini kui oli optimaalne tööaeg. Ei tööstur ega töölinegi hakanud tegema katseid, missuguse pikkusega tööpäev annaks kõige paremaid tulemusi. Kindel usk sellesse, et inimene toodab seda rohkem, mida kauemini ta töötab, ei lasknud uskuda isegi teiste vastavaid katseid. Vabrikant ja utoopiline sotsialist Robert Owen tõendas tegelike katsetega lühema tööpäeva majanduslikkust, kuid talle ei järgnetud. Mõnikord olid isegi töölised lühema tööaja vastu, kuna nad kartsid tööpalga vähenemist trükitöötasude endisele tasemele jäädes.

Lõpuks peame tähelepanu juhtima asjaolule, mis optimaalse tööaja määramisel on tegelikult kõige olulisem. Optimaalse tööpäeva pikkus oleneb ju suurel määral sellest, missugust ajahikut me arvestame, kui me küsime tööliste poolt tehtavate saaduste kõige suuremat arvu — kas me arvestame üht päeva, kuud, aastat või tööliste eluaega. Kui ühe päeva suhtes võib optimaalseks tööpäevaks olla 24 tundi, siis kahe päeva töötagajärgi arvestades võiks optimaalseks tööpäevaks olla näiteks 18 tundi. Kui me arvestame aga tööliste poolt ühe aasta jooksul tehtavat kaupade hulka, siis võime kindlaks määrata, et optimaalseks tööpäevaks võib endistel tingimustel olla näiteks 10-tunnine tööpäev. Kui me aga küsime, missuguse töötundide arvuga päevas võib tööline oma kogu eluea kestel kõige rohkem saadusi valmistada, siis võiksime leida, et seda saab 8-tunnilise tööpäevaga. Mõne teissuguse tööliste või teissuguse töö juures võivad need arvud olla ka teissugused.

Kui tööline ühe päeva jooksul töötab niikaua kui jõuab, siis jaksab ta järgmisel päeval teha väga vähe; kui keegi nooruses töötab pika tööajaga ja maksimaalse pingega, siis on ta vanema ea töövõime väike. Rahvamajanduslikult on kasulik lapsi üldse mitte lasta töötada ja noortele seada lühem tööpäev.

Ülalnimetatud ajaühiku arvestamisel, mille jooksul tööline loob kõige rohkem väärtusi, on eri inimesed ja ühiskondlikud klassid väga erinevatel seisukohtadel. Tööandja võtab arvestamise aluseks selle ajaühiku, mille peale ta tööliste enda teenistusse võttis. Kui tööandja palkab näiteks noore tööliste üheks aastaks, siis ta on huvitatud sellest, kuidas see tööline saab selle aasta jooksul kõige rohkem saadusi luua. Kas see tööline pärast seda aastat veel töövõimeline on, see ei huvita teda enam. Pole linnas enam töövõimelisi töölisi, siis tuuakse neid maalt või välismaalt. Sellast olukorda on tööandja kui töölistest tugevam pool siiani püüdnud edukalt läbi viia.

Olgu siinkohal märgitud, et endine orjaperemees ei arvestanud nii. See võttis alati tööpäeva pikkuse määramisel arvesse orja kogu elu aja jooksul tehtavat tööd. Ta ei kurnanud oma orja kunagi nii pika tööpäevaga, et see mõne aastaga muutus töövõimeetuks. Seda arvestab praegu ka iga loomaperemees, kes teab, et ühel aastal hobust liig pika tööpäevaga töötada lasta tähendab hobuse töövõime vähenemist järgmistel aastatel. Järgmiste aastate kahju ületab kaugelt esimese aasta kasu. Niisugust heaperemeelikkust pole lootatavalt kapitalistilt ilma seaduseandliku kitsenduse või tööliste kollektiivse jõuavalduseta.

Osalt on tööandjate kui klassi, täiel määral aga kogu ühiskonna huvides tööaja optimumi arvestamise aluseks võtta kogu tööliste elu aja jooksul produtseeritavate varade hulk. Kui üksik tööandja liialt oma tööliste kurnab, need peatselt töövõimeetuks laseb muutuda, siis on see teatavas mõttes ja teatavates piirides tööandjate klassihuvide vastu. Tööandjale jääb siis tööturg kitsaks, nad peavad töövõimeetuid riigimaksude maksmisega toetama jne. Neile jääb aga võimalus sise- maalt või välismaalt uusi tööliste tuua või töövõimeetud jätta ilma toetuseta või teiste ühiskondlike kihtide toita. Kui riigipoliitikat tahetakse teostada kogu ühiskonna ja rahvamajanduse kui terviku huvides, siis peab tööaja optimumi juures arvesse võtma tööliste kogu elu aja jooksul loodavate varade koguhulka. Selle reegli nõudeist võib ainult erakordsetel põhjustel loobuda, nagu näiteks sõja ajal.

Eespool juhtisime tähelepanu mitmesugustele kuludele, mis viimsete töötundide kasulikkuse võivad hävitada. Ka nende suhtes pole tööandja ja rahvamajanduse või ühiskonna huvid võrdsed. Autojuhi tööperemees võib autojuhti paljudel juhtudel sellepärast kaua töötada lasta, et viimaste töötundide juures sagenevad õnnetusjuhtumid ei lange tema kanda. Kui väsinud autojuhiga juhtub õnnetus, siis ei tarvitse ta tööandja mingisugust majanduslikku kahju kanda, sest auto võis olla kindlustatud, kaup võõraste oma, autojuhile maksab kindlustusühing pensioni ja haigekassa ravi ning autol olevad reisijad jäävad enda hoolitseda.

(Järgmises numbris käsitleme tööaja lühendamise kultuurseid ja ebaumajanduslikke põhjusi.)

Ventilatsioon tööstuslikus käitises

UNO VARDI

II.

Kaitsetehnika.

Käitistervishoiulised puudused, mida kirjeldasime „Töö ja Tervise“ nr. 1—1940, on niisugused, mida on võimalik kõrvaldada

osaliselt või koguni täieliselt ventilatsiooni abil.

Kui nüüd tööruumi õhuhapniku loomulik hulk on kahjulike gaaside hulga suurenemisega vähenenud, siis see viga tuleb kõrvaldada õhu ventileerimise teel. On leitud,

et tööruumi õhu värskendamiseks iga ruumis töötaja täisealise töölise kohta on vaja ühes tunnis värsket välisõhku kuupmeetreis:

Tekstiiltööstustes ja kõigis saaduste valmistamiseks tarvitatavate ainete läbi õhk rikutakse 100—160

Tööstuslikes kaitistes, kus saaduste valmistamiseks õhku ei rikuta 60—80
Kontorites 30—40

Ruumides, kus töölised alatiselt ei viibi ja kust nad ainult läbi käivad, arvestatakse õhuvahetuseks tarvismineva õhu hulka ruumi suuruse järgi, kusjuures ühe tunni jooksul peavad täituma:

Trepikojad ja koridorid alatisel liikumisega 3—4 korda

Samad ruumid vähese liikumisega ½—1 kord

Käimlad 3—5 korda

Tarvismineva hapnikuküllase õhu saavutamine tööstusliku kaitise tööruumides on kaitsetehnika üks suurimaid ülesandeid. Selle eesmärgi saavutamiseks kaitsetehnika seab üles järgmised põhilased:

1. Tööstuslike kaitiste tööruumide varustamine värsket hapnikuküllast õhuga peab sündima sel määral, et see vastaks kaitistervishoiu nõudeile ühe või teise tööprotsessi juures.

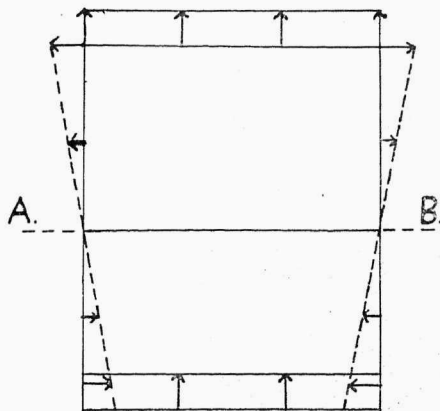
2. Ruumidest loomuliku ventilatsiooni läbi kõrvaldamata õhk tuleb kõrvaldada kunstliku ventilatsiooni abil.

Tööstuslike kaitiste ruumides on õhu seisukord hoonete konstruktsioonist ja ehitusmaterjalist, millest hoone on ehitatud, kusjuures õhu reguleerimise küsimuse arutamisel tuleb kõigepealt jõuda selgusele, kui suur on selle hoone loomulik ventilatsioon.

Loomuliku ventilatsiooni all mõistetakse täiesti kinnises ruumis tekkivat õhuvahetust, mis toimub peamiselt ruumis oleva sooja ja välise külma temperatuuri mõjul. Õhuvahetus toimub peamiselt ruumi loomulike pragude kaudu ustes, akendes, seintes, põrandas ja laes, vähesel määral ka seinaurvete kaudu. Kõige rohkem toimub õhuvahetus läbi põrandat ja laet, sest ruumis olev soe õhk tõuseb üles ja laest läbitungimine on hõlpsu. Kui nüüd soe õhk laest välja tungib, sellega hoonest õhurõhk väheneb, siis tungib väljast külm õhk põrandat ja seinte alumiste osade, urvete ja pragude kaudu hoonesse, sünnitades sellega õhu tsirkulatsiooni.

Loomulikku ventilatsiooni seinte kaudu vähendab niiskust, kõige rohkem aga seinte katmine õlivärviga; vähemal määral kahanedavad õhuvahetust tapetid ja liimvärv ning kõige vähem lupjamine. Ka tuul avaldab oma mõju loomulikule ventilatsioonile: tuul rõhub tuulepoolset seinast õhku sisse, kuna vastasseina kaudu õhk väljub.

Loomuliku ventilatsiooni läbi vahetatud õhu hulka ei saa täpselt kindlaks teha, sest sellele avaldab mõju temperatuuride vahe, tuule kiirus ja hoonete poorsus kui ka muu ehituse tihedus. Loomuliku ventilat-

Õhu tsirkulatsiooni kujund loomuliku ventilatsiooni juures.
A—B erapooletusjoon.

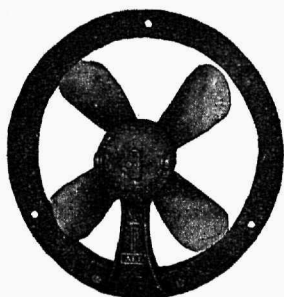
siooni juures meie oludes täitub ruum ühe tunni jooksul ½—1 kord.

Tööstusliku kaitise ruumide õhu seisukorra uurimisel mõdetakse tööruumi maht kuupmeetreis, kusjuures siis saadud kuupmeetrite arv jagatakse samas ruumis töötavate töölise arvule ja saadud arv korrutatakse sama ruumi kohta loodud mõttelise ja eespool näidatud täitumise kuupmeetrilise arvuga. Saadud tulemus näitab, kas värsket õhu hulk vastab eespool näidatud sellekohasele normile. (Tööstuslikes kaitistes, kus saaduste valmistamiseks tarvitavate ainete läbi rikutakse õhku ... 100—160 m³ tunnis jne.)

Kui loomulik ventilatsioon osutub nõrgaks ja õhk tööruumis ei puhastu tarvilisel määral, siis on kunstliku ventilatsiooni sisseseadmine paratamatu. Kunstliku ventilatsiooni juures rakendatakse mehaanilise jõuga liikuvad ventilaatorid. Need on õhuvoolu tekitamiseks varustatud kiiresti pöörlevate tiibadega või labidatega. Pöörlemisel nad tekitavad ühel tiibu õhu hõrenust ja teisel pool selle tihendust ning kiiret liikumist. Õhuhõrenust imeb uued õhuhulgad ventilaatori tiibade alla, kuna õhutihendus aitab kaasa nende tekitatud õhuvoolu kiiruse tõstmiseks. Labidasventilaatorite paremuseks võib lugeda seda, et nad on võimsamad ja suudavad suuremaid õhuhulki kaugema maa taha edasi toimetada. Pealeselle on võimalik labidasventilaatorist väljuvat õhku kinnise torustiku kaudu juhtida kohtadesse, kus see on vajaline, kuna tiibventilaatorid on selleks vähe sobivad. Mehaanilised ventilaatorid jagatakse nende töötamisviisi järgi imejaiks ja surujaiks. Tiibventilaatorite võimsust näitab alljärgnev tabel:

Tiibratta lähimõõt millimeetris	Tiirude arv minutis	Ühes tunnis läbi- voolava õhu hulk kuupmeetreis
200	2500	900
250	2300	1500
300	2000	2400
400	1500	3900

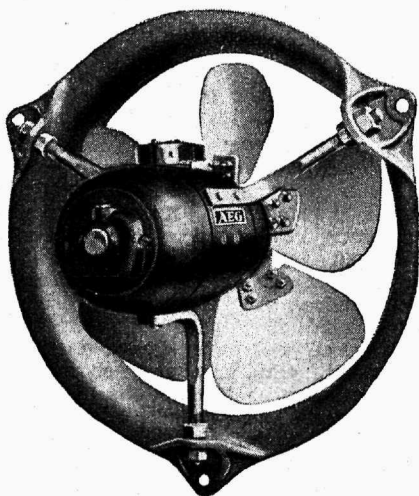
Tiibratta läbimõõt millimeetris	Tiirude arv minutis	Ühes tunnis läbi-voolava õhu hulk kuupmeetris
500	1200	6300
650	900	11400
800	800	16800
1060	600	27000

Tiibventilaator.

Labidasventilaatorid (AEG).

Labidasratta läbimõõt millimeetris	Tiirude arv minutis	Ühes tunnis läbi-voolava õhu hulk kuupmeetris
200	1400	480
250	900	600
250	1400	900
300	1430	1560
350	1430	2400
400	930	2520

Labidasventilaator.

On ruumi õhu halvendumise tegurid üksikasjaliselt selgitatud ja loomuliku ventilatsiooni võime nõrgaks tunnistatud, siis tuleb panna aknasse või seinale imeventilaator, mis rikutud õhku välja imedes tekitab ruumis hõrendatud õhu ja sellega kergendab värsket õhu juurevoolu.

Ventilaatori pesakoha valikul tuleb silmas pidada õhku halvendavate ainete erikaalu. On õhku halvendava gaasi erikaal suurem loomulikust õhu erikaalust, siis halvendatud õhk langeb põrandale lähemale ja ventilaatori pesa otstarbekam asukoht on

sel korral põrandale läheduses. Ka raskete tolmude juures tuleb asetada ventilaator põrandale ligemale.

Imejad ventilaatorid täidavad oma ülesannet korralikult, kui loomulikust ventilatsioonist kõrvaldamata õhu hulk ei ole kuigi suur; on aga väljajäetava õhu hulk suur, siis peab niisama palju värsket õhku tungima väljast ruumi, milleks loomulikud sissepääsuteed, urved ja praod, osutuvad kitsaiks, ning õhupuhastus selle menetlusviisi juures osutub puudulikuks.

Imevate ventilaatoritega õhupuhastuse üheks puuduseks on see, et väljajäetud õhu asemele ruumi loomuliku ventilatsiooni teel tungiv õhk osutub juba enne rikutuks. Kunstlikult suurendatud võimega tungib õhk läbi põrandapragude ja isegi läbi käitise ruumidega kokkuehitatud käimlate, tuues kaasa põrandapragude vahel mädanevaist jätteid kui ka käimlaist gaase.

Teiseks veaks selle süsteemi juures on, et ruumis olev õhk ei liigu ühtlaselt. Ruumis tekivad õhuvoolud, mis algavad uste juurest ja lõpevad ventilaatori pesas, kus juures siseseiinte läheduses toimub õhu tsirkulatsioon aeglustatult. Sellega ühenduses tekivad ruumi õhumassis saarekesed, kus õhupuhastus sünnib aeglaselt, ja halb õhk jääb kauemaks sinna peatuma.

Teine õhupuhastuse süsteemi seisab selles, et mehaanilise jõuga töötav ventilaator surub vastavate kanalite kaudu värsket õhu ruumi. Ruumis olev rikutud õhk leiab endale loomuliku ventilatsiooni juures näidatud väljapääsu. Kui väljavoolavale õhule loomulikud väljapääsuteed kitsaks jäävad, siis suurendatakse väljapääsuteid lihtsate õhuklappide avamisega.

Suruva ventilaatoriga õhupuhastusel kanalisisüsteemi juures esineb palju vähem puudusi. Üheks puuduseks võiks vahest nimetada, et külmal ajal sissesurutud õhk oma madala temperatuuriga ruumi temperatuuri vähendab. Kuid peab ütleva, et see viga on kergesti kõrvaldatav. Sissesurutav õhk juhitakse enne ruumi saabumist läbi vastava kuumendusradiaatori.

Kõige paremaks ja praktilisemaks õhupuhastuse siseseadeks loetakse süsteemi, kus on tegevusse rakendatud nii imejad kui ka surujad ventilaatorid, mis vastamisi asetatult kõrvaldavad eespool mainitud puudused. Seejuures on täiesti võimalik kõlbmatuks muutunud õhku nõutaval määral vahetada ja valmistusprotsessist tekkinud gaase, tolm ja auru kõrvaldada. Selle süsteemi juures tuleb silmas pidada seda, et mõlemad ventilaatorid töötaksid ühesuguse rõhumi-õhuga ja et külmal ajal oleks sissesurutav õhk teatava määrani soojendatud, nii et ta ruumi temperatuuri ei langetaks.

Kui tööprotsessist eraldub kahjulikke gaase suuremal määral, siis tuleb need kohe tekkimise kohal vastavate tõmbekastidega kõrvaldada, nii et kahjulik gaas ei pääseks tööruumi.

Tolmuseel tööprotsessil kõrvaldatakse ka tolm juba tööprotsessi juures imeva ventilaatoriga vastava torustiku kaudu. Levib

aga tolm tööruumi, siis peavad ventilaatorid olema seatud nii, et tööliste töökohad ei oleks tolmu tekkimise punkti ja imeva ventilaatori vahel, s. t. tolmuvoolus ei tohi olla suunatud tööliselt, sest siis ei täida ventilator temale pandud ülesannet.

Isesugused põhimõtted ja menetlusviisid on ventilatsiooniküsimuse kohta maa-alustes kaevandustes. Ka siin rikuivad õhku süsihappegaas, mis peale hingamise tekib ka veel puutoestiku ja muude orgaaniliste ainete kõdunemisel, süsinikoksiidid, lõhketõõdel tekkiv lämmastikoksiid ja gaasid, mis imuvad kivimeist ja kaeviseist, nagu soogaas, väävelvesinik jne. Kui soogaasi hulk õhus on tõusnud teatava piirini, siis võivad gaasid plahvata. Sügavais kaevandusis on õhk pealeselle veel liig palav. Väiksemais kaevandusis, mil on vähimalt kaks maa peale viivat avast, üks kõrgemal kui teine, võib õhuvahetus toimuda loomulikult teel, sest kaevanduse ja välisõhu temperatuuride vahest tekib õhuvool. Enamasti tuleb aga õhuvoolu tekitada kunstlikult. Lihtsamad abinõud selleks on: tuulevoolu juhtimine kaevandusse eriliste kilpide või purjede abil, väljatõmbeavaste peale tornide ehitamine ja nendes õhusamba soojendamine. Suuremad kaevandused käitavad õhuvoolu tekitamiseks võimsaid ventilaatoreid. Nendega kas puhutakse puhas õhk kaevandusse või imetakse sealt mingit avast pidi rikutud õhk välja, mille asemele teiste avaste kaudu voolab puhas õhk sisse.

Liig suure kuumuse kõrvaldamiseks tööstuslike käitiste ruumidest ei olnud veel hiljuti leitud vastavat lahendust. Kuumuse kõrvaldamine ei tee raskusi, kui välisõhk on jahe ja välisõhu temperatuur ei tõuse suvelgi kuigi kõrgele. Kui välisõhu temperatuur on suvel kõrge ja käitise ruumis ühenduses tööprotsessiga tekib kõrge soojus, siis tuleb leida abinõu, millega on võimalik ruumi temperatuuri jahutada. Seda küsimust on püütud lahendada sellega, et ruumis külm vesi läbi torude juhitakse. Selle menetlusviisi kohased katsed on näidanud, et ventileerimisel ühes tunnis kolm korda täitva 2000-kuupmeetrilise ruumimahu juures läheb tarvis 1200 ruutmeetrit torupinda, mis + 12° külma vee läbivoolamisel langetab temperatuuri + 34° pealt + 27° peale. See menetlusviis on ühenduses suurte kuludega ega anna rahuldavaid tulemusi. Mõnes kohas kõrvaldatakse kuumus tööruumist jaheda õhu sissesurumisega. Sissesurutav õhk läbib suvel kuumal ajal jääkeldri ja muutub seal jahedaks. Kohtades, kus jää saamine on raskendatud, loetakse keldrisse hõredad telliskivivirnad, mida alatiselt niisutatakse külma veega.

Moodne tehnika on tööruumide kuumuse kõrvaldamise küsimuse lahendanud rahuldavalt. Külmutusmasinate abil on võimalik väheste kuludega tööruumist liigset kuumust kõrvaldada külma õhu sissesurumise teel.

Meie oludes on liigse niiskuse kõrvaldamine tööruumist üks raskeimaid kaitsetehnilisi ülesandeid. Iseäranis raskeks osutub

niiskuse kõrvaldamine sügisel ja varakevadel, kui välisõhus on palju niiskust. Imeva ventilaatoriga niiskuse või õigupoolest veeauru kõrvaldamine ei anna tulemusi, sest väljast sissevoolav uus niiske ja külm õhk tekitab veel suuremaid aurupilvi tööruumis, eriti värvimistöökodades.

Moodne kaitsetehnika lahendab selle küsimuse sel viisil, et niiskust ja auru levitavad anumad (keeduvannid värvimistööstustes) ehitatakse osalt kahekordsete seintega, kusjuures seinte vahe moodustab kinnise ruumi, mis on ühenduses imeva ventilaatori torustikuga. Anuma sisemises seinas auru eraldava vedeliku ülemisest niivoost kõrgemal on mitu rida augukesti, mis ühendavad anuma sisemise ruumi seintevahelise ruumiga. Töötamise ajal on anum kaetud kaanega ja tekkinud auru imetakse välja juba kaane alt, ilma et see saaks levida tööruumi. Tööruumi levinud veeauru kõrvaldatakse inemise teel sellekohase ventilaatori või aurusifooni abil. Kunstliku ventilatsiooni läbi väljajäetava niiskusest küllastunud õhu asendamiseks juhitakse tööruumi sooja kuiva õhku, mis ei tekitata ruumis temperatuuri langust. Tööruumi sissevoolav kuiv õhk, küllastudes niiskusega, aitab kaasa veeauru vähenemisele tööruumis.

Tööstusliku käitise tööruumi kuivuse reguleerimise alal näeb kaitsetehnika ette neli menetlusviisi: esimene seisab selles, et ruumi puhutakse teataval määral auru. Auruga niisutamisel on see viga, et ruumi puhutav õhk on kuum, mis soojal ajal tõstab tööruumi temperatuuri kõrgele. Teine menetlusviis on rohkem omapärane ja seisab selles, et ruumi asetatakse veega täidetud lahtised nõud või vahetevahel valatakse põrandad veega üle. See menetlusviis ei ole kuigi soovitatav, sest see tekitab mustust ja teeb põrandad libedaks, kusjuures tööõlised sagedasti libisevad, mis tekitab töõõnnetusi. Kolmas, juba rohkem asjalik, menetlusviis seisab selles, et õhku pulveriseeritakse veega sellekohases riistas, mida nimetatakse „Drosophore pulverisaatoriks“, millest läheb läbi ruumi sissesurutav õhk ja ühineb pulverisaatoris tolmustunud veega, kusjuures õhuvool viib veetolmu tööruumi laiali. Selle menetlusviisi veaks peetakse seda, et tolmustatud vee raskemad pisarad langevad töötajate riideile ja töomasinaile, muutes riided märjaks ja tekitades masinail roostet. Viimane ning kõige otstarbekam menetlusviis seisab selles, et suruja ventilaatoriga tööruumi surutav õhk juhitakse läbi niisutusruumi. Niisutusruum on paari kuupmeetri suurune, milles veevärgi abil tekitatakse kunstlik vihm. Õhuvool tungib kunstlikust vihmast läbi ja viib teataval määral niiskust kaasa. Mõnes niisutusruumis asendab kunstlikku vihma kümme-kond pingulitõmmatud hõredat riidet, mis on asetatud üksteise ligi ja mida samuti niisutatakse.

Igapäi nõudeile vastava õhu võib saavutada kliimatamise teel, s. o. andes õhule vastavate seadiste abil nõutava temperatuuri, puhtuse, niiskuse ja soovitatavad lisandid.

Need nõuded olenevad loomulikult igakordsest otstarbest.

Teatavatel temperatuuridel on niiskuse hoidmine äärmiselt raske, iseäranis tekstiiltööstuses; samuti on mõnede tööprotsesside juures vajaline täiesti kuiv õhk, mis kliimastamise abil on kiiresti ja raskusteta saavutatav. Kliimastusseadmetega varustatud ruumides ei ole ebamugavat tõmmet ja õhuliikumist, kuna ruumid seisavad pidevalt väikese ülesurve all. Väljavoolav õhk tarvitab ainult loomulikus ventilatsioonis

ettenähtud teid, kuna sissetulev õhk juhitakse ruumidesse ainult läbi vastavate ettevalmistusseadmete. Uste ja akende avamisel tekib ainult õhu väljavool, kuna ülerrõhk takistab välisõhu sissevoolamist.

Kliimastamine koosneb õhu kuumendusest või jahutusest, puhastamisest ja niisutamisest. Ettevalmistatud õhk surutakse vastava torustiku kaudu ventilaatori abil kliimastatavasse ruumi.

(Järgmises numbris käsitleme töökaitset.)

Ülevaadete koostamisest ravi korraldamise kohta

P. Margna

Vihjed ravistatistika kasulikkusele haigekassade otstarbekohasel juhtimisel on mõnelgi pool huvi äratanud ka selles osas, mis puutub ülevaadete koostamisse arstide tegevuse kohta. Seejärest katsun käesolevas kirjutuses peatuda lühidalt nimelt viimase küsimuse juures.

Haigekassade kulude suurust mõjutab rida mitmesuguseid tegureid. Nii on kulud sõltuvuses töötervishoidlikest oludest, korterioludest, kultuurilisest tasemest, kassaliikmete vanuselisest koostisest ja muudest asjaoludest. Kuid igale haigekassa tegelasele on selgesti silmapaistev veel ühe teguri osatähtsus haigekassa kulude mõjutamisel, eriti selles osas, mis puutub summade kulumise otstarbekohasusse. Selleks silmapaistvaks teguriks on nimelt arstikond.

Kassaliikme mittepõhjendatult töövõimeuks määramine, vajaduseta haiglasse saatmine ja arstimate mittekokkuhoidlikult väljakirjutamine — kõik need arsti sammud tuleb haigekassadel oma kulu ja kirjadega kinni maksa. Pärnu linna tütarlaste gümnaasiumi sissekäiku ilustab linna vapp, milles leiduvad võtme ja risti kujutused. Ja sealt möödaminevatele noormeestele näidatakse, et vaadake, sellest koolist võite saada endale tulevikus kas võtme või risti. Arstki võib olla haigekassale kas võtmeks, kes aitab ära hoida asjataid ning kasuta kulusid, või jälle ristiks, kes ei hooli haigekassa summade kulutamise kokkuhoidlikusest ja otstarbekohasusest.

Mittekokkuhoidlikult talitamise põhjuseks ei ole alati arsti omakasupüüd-

likkus, kuigi neidki juhte haigekassade praksises aeg-ajalt esineb, vaid kas lihtne hoolimatus, tähelepanematus, ükskõiksus või isegi teadmatuse. Viimasega on näit. tegemist, kui arst kirjutab välja arstimeid ilma, et ta oleks teadlik arstimate hinnast ning oskaks valida mitme ühesuguse toimega arstimini hulgast odavamad. Ei oleks ülearune, kui haigekassad varustaksid neid arste, kellede poole kassaliikmed sagedamini pöörduvad abi saamiseks, ravimate hinnakirjadega.

Nagu igas elukutses, nii on ka arstikonnas tegemist väga mitmesuguste inimestega. Nii teame, et on arste, kes ei pörka millalgi tagasi patsiendile ütlemast tõtt, et ta haliseb asjata või vajab paranemiseks mitte niivõrd arstimeid kui aega ja enese eest hoolitsemist; on neid, kelle juurest välja tulles patsient saab alati kaasa käputäie retsepte; on neid, kes haige juures sageli leiavad ühe haiguse asemel ikka ligi kümme, ja on neid, kellede retseptides alati figureerivad esikohal võimalikult kallid patentikumid. Tartu ülikooli professorist Dehiost räägitakse, et ta visiidi tasu olnud küll 10 rubla, kuid ravimi hind sagedasti vaid 30 kopikat. Mõnigi kaugelt tulnud patsient olnud sellest odavusest pettunud, kuid üldiselt olevat see siiski vaid suurendanud patsientide lugupidamist temast. Kuna ravimate peale kulub meil palju välisvaluutat, siis on nendega liialdamise pidurdamine tähtis rahvamajanduslikult. Ja mitte ainult rahvamajanduslikult, vaid mõnegi asjatundja arvates ka rahva tervishoidlikust seisukohast. Kuna kulud ravimeile

ja kulutatud ravimite kvantumid mitte ainult haigekassades, vaid ka üldiselt näitavad aasta-aastalt tõusu, siis ei oleks küll ülearune, kui ülikooli vastavad ringkonnad võtaksid kaalumisele küsimuse, kas see on vajaline. Kui see ei peaks olema vajaline, siis on siin ülikoolil õige mõjuv võimalus mõjutada arste ka ülikooli õppetegevuse kaudu.

Säärased suured erinevused arstide praksises on sageli tingitud sellest, et mitte küllalt tugevate iseloomude juures kipub esiplaanile arsti enese majanduslik huvi. Erapatsientuuri juures on patsient ise see, kes peab aru oma rahakoti üle ja otsustab, kas ja kuivõrd ta teeb kulusid, ning kes arsti valib oma rahakoti kohaselt. Haigekassa patsientuuri juures ei ole patsient ravikäigu majanduslikust küljest huvitatud ja sellepärast peab arstide majanduslikult käitumise valvel olema haigekassa.

Haigekassal on tegemist paljude arstidega ja seepärast tuleb üksikute arstide tegevuse kohta ülevaate saamiseks võtta appi statistika. Statistika pidamine iga arsti tegevuse kohta on välismaistes haigekassades laialt kasutamisel. Säärane ülevaade iga arsti tegevusest annab haigekassale võimaluse võrrelda nende tegevust omavahel, statistiliste keskmistega ja nende arstide tegevusega, kes on eriti tuntud oma korrektsuse poolest. See annab võimaluse leida vigu, juhtida arstide tähelepanu puudustele ja nõuda puuduste kõrvaldamist ja, kui see ei anna tagajärgi, siis astuda samme lepinguvahekorra lõpetamiseks.

Kerkib küsimus, kuidas seda statistikat pidada ja mis andmeid see peaks sisaldama. Raske oleks siin kohe anda täpseid juhiseid. Ligemad üksikasjad selguvad praktilisel pidamisel ja on osalt olenevad kohalikest asjaoludest, eriti küll kasutamisel olevast ravi korraldamise süsteemist, samuti ka andmete saadavusest ja muustki. Iga arsti kohta tuleks pidada eritoimik, kuhu kantakse andmed aastast aastas. Seal on juba kerge koostada üldisi võrdlustabeleid.

Võiks kõne alla tulla järgmiste ülevaadete koostamine iga arsti kohta:

1) ravimisjuhtude üldarv;

- 2) visiitide arv, üldine ja iga ravimisjuhu kohta;
- 3) arstitasu kogusumma iga visiidi ja ravimisjuhu kohta;
- 4) retseptide üldarv, ravimite üldine hind;
- 5) retseptide arv iga ravimisjuhu kohta, ravimite hind iga ravimisjuhu ja visiidi kohta;
- 6) arstitasu ja ravimite hind iga ravimisjuhu ja visiidi kohta;
- 7) ravimisjuhtude arv, millel on leitud töövõimetus;
- 8) töövõimetuspäevade üldine arv ja töövõimetuspäevade arv iga ravimisjuhu kohta ja iga säärase ravimisjuhu kohta, mil on leitud töövõimetus;
- 9) ravimisjuhtude arv, kus on saadetud haiglasse, ning ravimisjuhtude ja haiglasse saatmise juhtude suhe.

Need on toodud näiteina, milliste andmete kogumine võiks minu arvates tulla kõne alla. Oleneb haigekassa vajadustest ja võimalustest, missuguseid neist koguda. Olen väljunud ravimisjuhu mõistest andmete kogumisel. Ravimisjuhu all mõistan seda, kui arst ravib isikut ühe ja sama haiguse puhul, alates arsti poole pöördumisest kuni haige teise arsti poole pöördumiseni, ravimise lõpetamiseni või tervenemiseni. Ravimisjuhu mõiste langeb kokku haigusjuhu mõistega, kui isik käib ühe haiguse puhul ainult ühe arsti juures. Võib kõne alla tulla ka lähtumise ravimisjuhu asemel kas haigusjuhust, visiidist, ravil olnud kassa-liikmete arvust või mõnest muustki lähtepunktist. Kuid igal juhul peab vaatluse üksus olema kindel ja ühtlane kõikide arstide kohta, valitud kaalutult ning kooskõlastatult kassa usaldusarsti arvamisega.

Teostab haigekassa tööst vabastamise kohta kontrolli usaldusarstide või arstlike komisjonide kaudu, siis tuleb ka kontrolli tulemused iga arsti suhtes üles märkida.

Haiglategi kohta ei oleks ülevaated asjatud. Ülevaade võiks sisaldada näit. iga haigla kohta järgmisi andmeid:

1) haiglasse paigutatute arv;

- 2) haiglapäevade arv iga haiglasse paigutatute kohta;
- 3) kulu iga haiglasse paigutatute kohta — nii üldine kui ka iga haiglas viibimise päeva kohta.

Kui võimalik, võiks veel eraldada haigla ravimite kulud muudest kulddest. Ka see asjaolu on heaks ülevaate saamiseks, sest mõne haigla kulud ravimeile on järjekindlalt suuremad kui teise omad. Nii olen võinud tähele panna, et näit. meie ülikooli haiglate arveil näidatud ravimite kulud on osalt kõrgemad kui mõnede teiste haiglate selle ala kulud.

Ülevaated võiks koostada iga aasta kohta. Lühema aja kohta tehtud ülevaated haaraksid väikese arvu juhte ja seega võiksid tulemused kujuneda juhuslikeks.

Kuna on mõtetu pidada statistikat ainult statistika pärast, ja see oleks asjatu aja raiskamine ning kulu tegemine, siis muidugi tuleb haigekassal iga kord kaaluda, kas tal on loota kasu arstide tegevuse kohta statistika pidamisest. Küsimuse jaatavalt otsustamisel tuleb selle pidamise ja tulemuste hindamise üldjuhina kaasa tõmmata kassa usaldusarst.

Lõpuks tahtsin puudutada veel üht haigekassadele kuludega seotud küsi-

must. Haigekassade ülesandeks on varustada käitisi esmaabivahenditega. Haigekassadel on väga raske korraldada, et nende vahendite kasutamine sünniks käitistes otstarbekohaselt ja kokkuhoidlikult, sest ei saa ju haigekassa selleks pidada käitistes palgalisi. Sellest siis on tingitud, et nende vahendite kulu on paljudes käitistes ebanormaalselt suur. Tallinna ühine Haigekassa koostas ülevaate esmaabivahendite kulu kohta käitiste kaupa. Tulemused olid üllatavad. Selgusid nii suured kõikumised esmaabivahendite tarvitamises üksikute ühelaadiliste käitiste vahel, et rea käitiste kohta võib konstateerida jämedat hoolimatust. Haigekassa juhatus astus asja parandamiseks energilisi samme ja loodab edaspidi mõndki kokku hoida.

Praegusel ajal, kus haigekassade sissetulekud näitavad kahanemist, on iga mitteõigustatud kulu ärahoidmine eriti vajaline. See aitab hoida haigekassade sammeid kõrgemal tasemel ja iga kassaliikme moraalne kohus on olla kokkuhoius haigekassa juhatusel ja ametkonnale igati abiks. Iga kassaliige suhtugu haigekassale alati kui oma asjale ja olgu abiks kõikide kassa tegevusalasse puutuvate väärnähtuste avastamisel.

Sotsiaalküsimusi käsitlevast kirjandusest 1939. a.

A. Kaelas

Sotsiaalküsimusi käsitlev erialaline kirjandus oli kuni viimase ajani meil täiesti vaeselapse osas. Vaevalt ühegi teise ala kohta ilmus meil nii vähe teaduslikke ja populaarteaduslikke teoseid kui sotsiaalpoliitika, töö- ja sotsiaalkindlustusõiguse kohta. Küllap sellega tuleb ka seletada asjaolu, et sotsiaalküsimusi tunti meil laiemas üldsuses äärmiselt vähe ega saadud ning ei saada veel praegugi aru mitmete sotsiaalreformide hädavajalisu- sest. Nüüd näib siiski õnneks olevat toimunud sel alal teatud murrang. Nii ilmus 1939. a. juba rida mainimisväärsid teoseid sotsiaalküsimuste alalt. Näib, et nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt ületab 1939. a. ilmunud

sotsiaalküsimusi käsitlev kirjandus eelmiste aastate vastava ala kirjanduse.

Esijoones väärrib märkimist Tartu ülikooli õigusteaduskonna sotsiaaltea- duste õppetoolil õppeülesandetaütjana töö- ja sotsiaalkindlustusõigust lugeva mag. Paul Vihalema loengute alusel ilmunud kaks autoriseeritud konspekti, nimelt „Sotsiaalhalduspoliitika. Autoriseeritud konspekt. Koostanud mag. jur. P. Vihalem'i loengute järgi Elmar Kruus“ (Akadeemilise Kooperatiivi kirjastus Tartus, 95 lk., paljundatud opalograafil) ja „Kehtiv tööõigus. Mag. Paul Vihalem'i 1939. a. I sem. loengute autoriseeritud konspekt“ (K.-ü. „Sõprus“ Tallinnas, 110

lk., paljundatud opalograafil). Need on õigupoolest esimesed eestikeelsed süstemaatilised teosed — kuigi vaid ainult loengute konspektid —, mis kannatavad välja valjugi teadusliku kriitika ja näitavad, et paar aastat tagasi asutatud sotsiaalteaduste õppetoolile pandud lootustes ei ole põhjust pettuda. Kuna kogu õppetooli jaoks on ülikool seni võimaldanud loenguid ainult 3—4 tundi nädalas, siis ei ole mag. Vihalemal olnud ka veel võimalust sotsiaalpoliitika ja töö- ning sotsiaalkindlustusõiguse ulatuslikumaks käsitlemiseks, vaid ta on saanud lühidalt puudutada ainult tähtsamaid probleeme. Vastavalt sellele ei saa nimetatud konspektidele ka vaadata kui oma ala tühjendavatele käsitlustele, vaid kui peaprobleemide süstemaatilisele analüüsile. Konspekti iseloomule vastavalt on mõlemad küllalt konspektiivsed ja ilma juriidilise eelharidusega lugejale on nendest arusaamine raskevõitu. Aga raskus ei peaks kohutama kedagi, kel on huvi sotsiaalpoliitika ja tööõiguse vastu, olgu ta eelharidus missugune tahes, seda enam, et pärast seda kergemini avanevad ning selguvad töökaitse seaduste ja määruste eeskirjad.

Kahjatsetava asjaoluna on meisse konspektidesse sattunud paljundamisel rohkesti trükivigu, nagu seda opalograafilise paljundamisviisi juures tavaliselt ikka juhtub.

„Sotsiaalhalduspoliitika“ leiab käsitlemist kõigepealt sissejuhatavas osas õigusdogmaatiline ja õiguspoliitiline vaatlus, juriidiline ja sotsiaalne töölepingu sõlmimise vabadus ning töölepinguvabaduse kitsendamine ja selle motiivid; teises osas tööpalga ja tööaja probleemid ning kolmandas osas riik sotsiaalhalduspoliitika teostajana ja tööliste kutseühingud. „Kehativas tööõiguses“ analüüsitakse 1. peatükis töösuhet sättivaid õigusakte (riiklikud õigusaktid, kollektiivlepingud, sisekorramäärused); 2. ptk. — töösuhte tekkimine, muutmine ja lõppemine; 3. ptk. — töösuhte sisu (töökohustus, tööaeg, tööpalk, puhkus, muud kohustused ja õigustused); 4. ptk. — riiklik tööraking (riiklikud keskasutused, tööinspektsioon); 5. ptk.

— autonoomne tööraking (käitise töövõtjaskond, töövõtjate kutseühingud) ja 6. ptk. — töötülide lahendamine.

1939. a. ilmus ka E. Joonase kogukas teos „Ametiühingulise liikumise üldajalugu“ (K.-ü. „Rahva Sõna“ Tallinnas, 423 lk., hind 7 kr.). Teose esimeses osas antakse põgus ülevaade ametiühingulise liikumise olemusest, teistes osades leiab käsitlust kolme ametiühingulise peasuuna — tradeunionism, saksa-skandinaavia tüüp ja sündikalism — ajalooline areng kogu maailmalises ulatuses ning lõpuks Rahvusvahelise Ametiühingute Liidu ja rahvusvaheliste kutsesekretariaatide ajalooline areng. Teos on kirjutatud kerges ja ladusas — võiks isegi öelda ajakirjanduslikus — keeles ja on seega kergesti loetav ning mõistetav igale asja vastu huvi tundvale lugejale. Autor pole nähtavasti seadnudki endale muud ülesannet kui anda tegelikele ametiühinglastele laiaulatuslik ülevaade ametiühingulise liikumise ajaloolisest kujunemisest, selle eri suundadest, võitlusviisidest ja -vahenditest ning saavutatud tulemustest. Selle ülesande täidab „Ametiühingulise liikumise üldajalugu“ hästi, kattes meie ametiühingulise kirjanduse alal ühe suure lünga. Meie populaarse sotsiaalpoliitilise kirjanduse alal on E. Joonase teosel kaheldamatult esmajärguline koht. Kuna meil laiemas üldsuses valitseb ikka veel üsna suur teadmatus selle üle, mis asi see ameti- ehk kutseühing õige on, siis tahaksin loota, et „Ametiühingulise liikumise üldajalugu“ ühel poolt veidigi suudab hajutada teadmatust ja teiselt poolt suudab süvendada arusaamist ametiühingute õigest kohast meie aegses ühiskonnas.

Edasi tuleks mainida Ilmar Rebase teost „Sotsiaalpoliitika ja töökaitse“ („Elav Teadus“ nr. 93, E. Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartus, 118 lk., hind 1 kr.), milles püütakse anda kõigepealt ülevaade sotsiaalpoliitilistest põhimõistetest (sotsiaalpoliitika olemus, sotsiaalpoliitika ajalugu ja sotsiaalpoliitika tänapäeval) ja teiseks põhiprobleemidest sotsiaalpoliitikas (tööturg, tööleping, töökaitse, sotsiaalkindlustus). Autor on püüdnud anda kõigile arusaadava lühikese ülevaate nii sot-

siaalpoliitikast kui ka kehtivast töö- ja sotsiaalkindlustusõigusest. Kahjuks „Elava Teaduse“ üksiknumbri jaoks ette nähtud ruum ei ole aga võimaldanud anda vajalist ülevaadet ei sotsiaalpoliitikast ega ka kehtivast tööõigusest, vaid on saadud peatuda ainult üksikute probleemide juures. Kuid sellasenagi teos on tervitatav ja soovitatav laiemale üldsusele sotsiaalpoliitikast algeliste teadmiste süvendamiseks, eriti aga kehtivast tööõiguse normistikust arusaamiseks seoses sotsiaalpoliitiliste üldpõhimõtetega. Autoril on muide üsna hästi õnnestunud viia ühte süsteemi sotsiaalpoliitika ja kehtiv tööõigus.

1939. a. ilmus ka rida seletustega varustatud eraväljaandeid töö- ja sotsiaalkindlustusõiguse kehtiva normistiku kohta, aidates selgitada ja arusaadavamaks teha vastavaid seadusi ning määrusi: Ilmar Rebane ja Villem Tehve — „Äride ja kontorite töökaitse. Seadusi, määrusi, seletusi“ (Autorite kirjastus Tallinnas, 176 lk., hind 2 kr. 60 s.); Im. Siimer ja F. Wichmann — „Meremeeste tööaja seadus“ (Laevasõidu ja merekaubanduse edendamise seltsi „Laevandus“ kirjastus Tallinnas, 126 lk., hind 3 kr. 50 s.); „Põllutööliste seadus“ (Maatööliste ja Väikemaapidajate Koja väljaanne Tallinnas, 62 lk.) ning nende ridade kirjutaja koostatud „Töökaitse ja sotsiaalkindlustus põllumajanduses. Seadused ja määrused ühes seletustega“ (K.-o.-ü. „Kultuurkoondis“ Tallinnas, 148 lk., hind 2 kr.). Ka ilmus 1939. a. nende ridade kirjutaja koostatud ilma seletusteta „Sotsiaalkindlustuse seaduste ja määruste kogu“ (O.-ü. Noor-Eesti kirjastus Tartus, 318 lk., hind 4 kr.).

Ka sotsiaalküsimusi käsitlev perioodiline kirjandus on viimasel ajal juba stabiliseerumas. 1939. a. ilmusid näiteks E. Haigekassade Liidu ja Sotsiaalse Arengu Eesti ühingu häälekandjana ajakiri „Töö ja Tervis“ (nr. 1—12, 304 lk.); Tööliskoja väljaandel „Tööliskoja Teataja“ (nr. 1—12, 328 lk.); Eraettevõtete Ametnikkude Koja väljaandel „Eraettevõtete Ametnikkude Koja Teataja“ (nr. 1—6, 152 lk.); Maa-

tööliste ja Väikemaapidajate Koja väljaandel „Maatööliste ja Väikemaapidajate Koja Teataja“ (nr. 1—12, 288 lk.); E. Trükitööliste Liidu väljaandel „Trükitööline“ (nr. 1—10, 160 lk.) ja Eesti Tööliste Kindlustusühingu häälekandjana 1939. a. ilmuma hakanud kaitsetehniline ajakiri „Kaitse Ennast“ (nr. 1—12, 96 lk.). Nagu sellest loetelust nähtub, on õige puudulikult esindatud ametiühinguline perioodiline kirjandus, ainult „Trükitöölise“ näol, kuna üle kümne aasta ilmunud ametiühinguline üldajakiri, Eesti Töölisühingute Keskliidu häälekandja „Tööliste Häääl“, jäi millegipärast juba eelmisel aastal seisma. Sel alal on meil igatahes silmapaiste vühik.

Kokku võttes näib, et viimasel ajal hakkab sotsiaalküsimuste ümbert jää sulama ja nad hakkavad ka kirjanduses võitma seda osatähtsust, mis neil tõeliselt peaks olema.

*

Lõpuks tahaksin paari sõnaga puudutada veel eriuurimuste teaduslike artiklite avaldamise võimalust sotsiaalküsimuste alalt. Selle küsimuse lahendamine on seni olnud täiesti söödis. Ainult mitmesugustes teistes ajakirjades (näit. „Eesti Statistika“, „Konjunktuur“, „Õigus“ j. t.) on ilmunud mõned uurimused sotsiaalküsimuste kohta. Ideaalne oleks, kui ilmuks vastav teaduslik eriajakiri. Kuid meie oludes on see praegu vist teostamatu nii majanduslikult kui ka kaastöö poolest. Mis aga kindlasti oleks teostatav, see on vastava a a s t a r a a m a t u väljaandmine. Ka sellel alal üritati 1939. a. esimesi samme, nimelt tegi Sotsiaalse Arengu Eesti ühingu üldkoosolek juhatasele ülesandeks kaaluda ja leida võimalusi aastaraamatu väljaandmiseks. Kui see algatus peaks realiseeruma, siis oleks saadud suur samm edasi sotsiaalküsimuste põhjalikuma ja teaduslikku kriteeriumi kannatava käsitluse alal. Aastaraamat oleks mitte ainult ergutusvahendiks sotsiaalolude uurimisel, vaid ka varaaidaks, kuhu edaspidiseks talletatakse kõigile kasutamiseks vastavaid uurimusi.

Sotsiaalkindlustus N. Venes

L. JOHANSON

Sotsiaalkindlustuse alla N. Venes kuuluvad kõik palgatöö alal tegutsevad isikud, sõltumata sellest, kas nad teenivad või töötavad riiklikes, ühiskondlikes, kooperatiivsetes, kontsessioonsetes, rendi-, sega- või erakäitistes, asutustes või majapidamistes või eraisikute juures, hoolimata töö iseloomust ja kestvusest ning palgamaksmise viisist.

Sotsiaalkindlustus hõlmab: a) arstiabi, b) toetuse maksmist ajutisel tööjõu kaotusel (haigus, vigastus, karanteenis olek, rasedus, sünnitus, haigete perekonnaliikmete eest hoolitsemine); c) lisatoetuse maksmist (laste toitmine, laste eest hoolitsemise esemed, matmine), d) toetuse maksmist tööpuuduse korral, e) pensioni maksmist invaliidsuse korral, f) pensioni maksmist vanaduse korral, g) pensioni maksmist perekonnaliikmele, kes töötavad palgalepingu alusel, toitja kaotamisel surma või teadmatult kadumise puhul.

Sotsiaalkindlustuse teostamiseks võetakse kindlustusmaks, arvestades protsentides maksetud palgast. Kindlustusmaksude suurus sõltuvuses töö ohu ja kahjulisuse suuruselt, aga ka üksikute tööliskategooriatest, määratakse SSR Liidu seaduseandlusega.

Kindlustusfond on kindlasti broneeritud tööliste ja teenijate kindlustamise vajadusteks, ilma et seda oleks õigus kasutada mingiks muuks otstarbeks.

Kindlustusmaksu tasuvad käitised, asutused, majapidamised või isikud, kes kasutavad palgatööd, ilma et õigus oleks makstudada kindlustatuid ja nende palgast mahaarvamisi teha.

Käitiste, asutuste, majapidamiste ja isikute poolt, kes kasutavad palgalist tööd, maksmata jätmine mingil määral ei põhjusta nende juures töötajailt toetuse saamise õiguse äravõtmist.

Seaduse ja eeskirjade rikkumise eest võetakse süüdlased kriminaalselt vastutusele.

INVALIIDSUSE PENSIONID.

Invaliidsuse pensioni saamise õigus on neil isikuil, kes töötavad töölepingu alusel, kui nad pidevalt jäävad töövõimetuks.

Kui invaliidsus tuli tööõnnetuse või kutsehaiguse tagajärjel, siis määratakse pension sellest sõltumatult, kui kaua isik töölepingu alusel töötas.

Kui invaliidsusel on muud põhjused, siis pension määratakse sel tingimusel, kui kindlustatu töötas töölepingu alusel töölisena 1—8 aastat, teenijana 1—12 aastat, sõltuvalt vanusest.

Isikutel, kes said invaliidideks enne 20. eluaastat, on pensioniõigus sõltumatult sellest, kui kaua nad töötasid või teenisid.

Staaži mitmesuguste töökategooriate ja vanuse rühmade järgi, selle staaži arvestamise korra ja kutsehaiguste nimestiku määrab SSR Liidu töö rahvakomissariaadi juures asuv sotsiaalkindlustuse nõukogu.

Invaliidsuse pension määratakse siis, kui invaliidsus tuli: a) sel ajal, kui isik töötas töölepingu alusel; b) kahe aasta kestes pärast töölepingu alusel töötamise lõpetamist; c) kahe aasta jooksul pärast ajutise töövõimetuse toetuse maksmise lõpetamist, kui see isik sai seda toetust ka pärast töölepingu alusel töötamise lõpetamist; d) töötaolu puhul hoolitsemise perioodil.

Invaliidile, kes on täiesti kõlbmatu tööle ja vajab kõrvalabi, määratakse pension: a) täielise töötasu suuruses, kui invaliidsus tuli õnnetusjuhu tagajärjel, mis on seoses palgatööga, või kutsehaiguse tagajärjel; b) kahe kolmandiku töötasu suuruses, kui invaliidsus tuli muil põhjusil.

Teiste rühmade invaliididele määratakse pension vähendatud määral, olenevalt invaliidsuse rühmitusest.

PENSIONID TOITJA SURMA PUHUL.

Pensioniõigus on töölepingu alusel toitjate perekonnaliikmeil nende toitja kaotuse puhul.

Pensioniõiguslikud on järgmised perekonnaliikmed, kes olid kadunu ülalpidamisel:

a) lapsed, vennad ja õed kuni 16-ne eluaastani, koolis õppimisel 18-ne eluaastani; b) lapsed, vennad ja õed, kuigi nad on üle 16 (18) aasta vanad, kuid enne seda vanust kaotanud töövõime; b) vanemad ja abikaasad, kes on töövõimetud ja raugad ning on saanud vanaks: mehed — 60 ja naised — 55 aastat; d) üks vanematest või abikaasadest, hoolimata töövõimest ja vanusest, kui nad hoolitsevad surnud perekonnatoitja laste, vendade ja õdede eest, kes ei ole 8-aastased.

Kui toitja suri tööõnnetuse või kutsehaiguse tagajärjel, siis määratakse pension sellest sõltumatult, kui kaua ta töötas. Teistel põhjustel surnud toitja perekonnale määratakse pension tingimusil, kui toitjal oli tööstaaž, mis andis talle invaliidsuspensionijõiguse.

Perekonnale määratakse pension, kui toitja surm tuli:

a) ajal, kus ta oli palgatöös,
b) ühe aasta jooksul töölepingu lõpetamise järele,
c) ühe aasta jooksul ajutise töövõimetuse toetuse lõpetamise järele, kui toitja sai seda toetust pärast töölepingu lõpetamist;
d) töötaolu puhul hoolitsemise perioodil,
e) kindlustuskassast pensioni saamise perioodil või aasta kestes, arvates talle viimasest pensioni maksmisest.

Kui perekonnas on pensioniõigus enam kui kahel isikul, siis pension määratakse:

a) vähimalt toitja kolme neljandiku töötasu suuruses, kui ta suri tööõnnetuse või kutsehaiguse tagajärjel; b) nelja kümnendiku töötasu suuruses, kui ta suri muil põhjusil.

Kui perekonnas on üle kahe täielise vaeslapse, siis pension määratakse igal juhul vähimalt $\frac{3}{4}$ töötasu suuruses.

Kui perekonnas on üks või kaks pensioniõiguslikku, siis pension määratakse vähemas suuruses.

Teadmatult kadunud perekonnaliikmeile maksetakse pensioni samadel alustel kui surnute omakseile.

VANADUSPENSION.

Vanaduspension õigus on:

a) töölistel järgmistel tööstusaladel: mäe-, metalli-, tekstiil-, keemia-, elektri-, polügraafia-, klaasi- ja portselani- ning tubaka-mahorkatööstuses; b) raudtee ja veeteede transpordi töölistel.

Teistele aladele laiendamine sünnib sotsiaalkindlustusnõukogu otsusel.

Vanaduspension määratakse:

a) meestele, kes on kuni palgatöö lõpetamiseni saanud 60 a. vanaks ja sellejuures töötanud lepingu alusel kokku vähimalt 25 aastat;

b) naistele, kes on kuni palgatöö lõpetamiseni saanud 55 a. vanaks ja sellejuures töötanud kokku vähimalt 20 aastat.

Isikutele, kes töötavad mäetööstuses maa-alustel töödel, määratakse vanaduspension siis, kui nad on saanud 50 aastat vanaks ja töötanud lepingu alusel vähimalt 20 aastat, sellest vähimalt 10 aastat maa-alustel töödel.

Sotsiaalkindlustuse nõukogu võib ka teistel tervisele kahjulikel tööaladel pensioni välja-töötamise aega ja vanusemäära vähendada. Ka määrab nõukogu, kuipalju aastaid tuleb neil üldisest tööstazist töötada tööharudes, kus on pensioniõigus, et saada seda õigust. Vanaduspension määratakse sõltumatult töövõimest.

Vanaduspension määratakse pensionäri endise tööpalga vähimalt pooles suuruses.

ÜLDMAARUSI.

Isik, kel on pensioniõigus mitmel alusel, saab omal valikul vaid ühe pensioni.

Lähemad eeskirjad invaliidide gruppide, pensionisumma suuruse jne. kohta annab liidu sotsiaalkindlustuse nõukogu.

Pension antakse invaliididele ja töövõimetutele perekonnaliikmetele, kes on kaotanud toitja — töövõimetuse kestvusel, raugastunud vanematele ja abikaasadele — eluaegselt, vanematele ja abikaasadele, kes hoolitsevad kuni 8-aastaste laste, vendade ja õdede eest, kelle toitja on surnud — kuni lapse 8-aastaseks saamiseni või kooliskäimise korral 16- (18-)aastaseks saamiseni, vanaduspensionil eluaegselt.

TOETUS AJUTISE TÖÖVÕIMETUSE KORRAL.

Toetust haiguse, raseduse, sünnituse, karanteenis oleku ja haigete perekonnaliikmete eest hoolitsemise puhul maksetakse täielisel töötasu suuruses:

a) haigetele — haiguse tõttu töö katkestamise päevast alates kuni tervenemiseni või kuni invaliidiks tunnistamiseni;

b) rasedatele ja sünnitajatele — töölt vabastamise ajaks,

c) karanteenis olijaile — seal viibimise aja kestes;

d) haigete perekonnaliikmete eest hoolitsetajale — lubatud töölt puudumise aja kestes.

Sotsiaalkindlustuse nõukogu määrab toetuse väljaarvestamise ja töölt vabastamise korra, ka võib ta määrata toetuse ülemmäära, samuti ka toetust vähendada, kuid mitte madalamale kui ühe kolmandiku palgani. Ka määrab nõukogu ooteaja, kui kaua tuleb enne töötada, et omandada toetusõigust raseduse ja sünnitamise korral. See ooteaeg ei või kesta üle ühe aasta.

TOETUSRAHA LAPSE SÜNDIMISE KORRAL.

Lapse sündimise korral antakse toetusraha lapse eest hoolitsemiseks ja toitmiseks:

a) naistele, kes töötavad töölepingu alusel, samuti nende isikute naistele, kes töötavad töölepingu alusel; b) tööta naistele, kel on tööpuuduse toetusraha õigus, ja nende töötute naistele, kel on toetusraha õigus; c) naistele, kel on õigus saada pensioni kindlustuskassast, ja nende isikute naistele, kes saavad pensioni.

Lähemad normid määrab sotsiaalkindlustusnõukogu.

MATUSEABIRAHA.

Toetusraha antakse järgmiste isikute matmiseks:

a) isikuile, kes töötavad töölepingu alusel, b) töötuile, kel on tööstuse toetusraha õigus, c) isikuile, kel on pensioniõigus kindlustuskassast, d) perekonnaliikmeile, kes elasid ülal loetletud isikute täielisel ülalpidamisel.

Toetus maksetakse sellele lähemale sugulasele, kes surnu matab, perekonnaliikme surma korral kindlustatule.

TOETUSRAHA TÖÖPUUDUSE KORRAL.

Toetusraha maksetakse tööpuuduse korral vaid töötuile, kes töötasid töölepingu alusel.

Lähemad eeskirjad annab sotsiaalkindlustusnõukogu.

PENSIONI JA TOETUSE MÄÄRAMISE KORD.

Invaliidisuse pensioni määramiseks tuleb pöörduda kindlustuskassa poole kahe aasta jooksul töölepingu alusel töötamise või ajutise töövõimetuse puhul maksetava toetuse lõpetamise päevast arvates või töötaoleku ajal.

Toitja surma või kadumise korral pensioni saamiseks on sama tähtaeg kindlustuskassa poole pöördumiseks.

Tagantjärele pensioni ei makseta üle 6 kuu.

Ajutise töövõimetuse puhul toetuse saamiseks tuleb kassa poole pöörduda hiljemalt kuue kuu jooksul tööjõuliseks või invaliidiks tunnistamise päevast arvates. Seda toetust maksetakse vaid selle aja eest, mis langeb nõudmise esinemisele eelnevale aastale.

Lapsele toetusraha saamiseks tuleb esineda nõudmisega mitte hiljem kui kuue kuu jooksul sünnimisest arvates. Esitada võib nõud-

mist mitte hiljemalt kui 10 kuud lapse sündimise arves. Toetust maksetakse ka tagantjärele terve aja eest. Matuseraha võib nõuda kuni 6 kuud surmapäevast arves.

Tähtaegade möödumisel võib pensioni määrata vaid erandjuhtudel.

Kui pensionäril või töötul on töötasu või muud tulud, siis pensioni või töötuse toetusraha maksmist võib katkestada või vähendada.

Pensionari ja töötuse toetusraha ei makseta pensionäri või töötule vabaduse kaotamise ja väljasaatmise ajal.

Pensionari maksimise asemel on kindlustuskassal õigus paigutada pensionäri ta nõusolekul invaliidide kodusse ja alaealisi kuni 16 a. vanemate või eestkostjate nõusolekul lastekodusse. Ka võib kindlustuskassa panna pensionäri eriasutusse õppima või ümber õppima. Kui pensionär astub invaliidide kooperatiivartellidesse või muusse tööartelli või kolhoosi, siis võib kindlustuskassa tasuda tema eest osamaksu kas täieliselt või osaliselt, seda pensionist maha arvates mitte varem kolme kuud.

Ka on kindlustuskassal õigus lapse sündimise korral toetusraha asemel abistada natuuras, andes lapsele vajalisi esemeid, organiseerides lapse ja ema toitmist jne.

Matuseabiraha asemel võib kindlustuskassa ise korraldada matmist.

Töötule võib kindlustuskassa anda toetuse asemel tööabi: õpetada või ümber õpetada töötut, juhtida teda töökollektiivi või ühiskondlikele töödele, aga ka maksta tema toetuse arvel osamaksu kolhoosile või muule ühistegelisele koondusele, kuhu ta astub.

PENSIONI- JA TOETUSÕIGUSE KAOTAMINE.

Pensionari ja töötuse toetusõigust ei ole isikul, kel ei ole liidu vabariikide põhiseaduste alusel valimisõigust — oma klassi kuuluvuse,

oma ameti tõttu tsaari ja valgete valitsuse ajal, valgearmeedest ja vasturevolutsionäride jõukudest osavõtmise eest ja usulise kultuse teenistuses seismise eest. Ka kaotavad selle õiguse isikud, kellele aparaadi puhastuse korras on jäävalt või ajutiselt keelatud teenistus nõukogu ja kooperatiivorganeis, aga ka ühiskondlikes organisatsioonides (esimese kategooria väljahoidetud). Kel ajutiselt on teenistus keelatud, nendel pole pensioni- ja töötaulu toetuse õigust keelu ajal. Ka pole kohtu poolt kinnimõistetuil ja veel mõningail kategooriaal seda õigust.

Liidu sotsiaalkindlustusnõukogu võib laiendada kindlustuse ulatust ajutistele ja hooajatoõilistele, põllutõõilistele, kodumajapidamise teenijatele, õpilastele kodukäsitöös ja käsitöös, tööstuskooperatsioonides ja tööartellides, väärtmetallide ja kalliskivide otsijatele jne.

Eriseadused on sõjaväelastele ja nende perekondadele, töökangelastele jne.

KINDLUSTUSMAKSUD

on määratud tariifide, kategooriate ja rühmade järgi, misjuures on arvestatud ka tööala ohtlikkust ja tervisele kahjulikkust. See maks on täielise sotsiaalkindlustuse juures 10—22, osalise kindlustuse juures kuni 8% töötasust.

Kindlustusmaksu arvestamisel kuulub töötasu hulka — töötasu normaaltöö eest, hoolimata maksimise viisist (kuupalk, päevapalk, tükitoetus jne.), ületunnitoetus, üle normi tehtud töö tasu, natuuratasu, preemiad ja muud perioodilised tasud.

Töötasu hulka ei arvata: raha, mis maksetakse riigiorganite poolt korteri asemel, kommunaal-ülesannete ja kütte eest vastavalt ühis- või töölepingule ja korteri lisaraha.

Kindlustusmaksu tasutakse selle tariifi järgi, mille alla on arvatud käitis, asutus või majapidamine.

Rahvusvahelise tööbüroo ülesandeid sõja puhul

Käesolev sõda, mis haarab juba suurt osa Euroopa rahvastikku, on tõstnud esile mitmesugused küsimused sotsiaalpoliitilisel alal. Rahvusvahelises sotsiaalpoliitikas tekib kõigepealt küsimus, mis saab rahvusvahelisest tööbüroost ja selle edasitugutsemisest sõja ajal ning tulevase rahu puhul, sest ükski sõda ei või kesta lõpmatuseni. Selge on, et sõda veeretab ette rahvusvahelise tööbüroo tegevusele palju raskusi.

Juba varemalt otsustati, et rahvusvahelise tööbüroo tegevus peaks jätkuma igal juhtumil ka sõja korral. 31 riigi valitsused teatasid, et nad toetavad seda otsust täiel määral.

Rahvusvahelise tööorganisatsiooni edasitöötamiseks sõja korral koostati erilised kavad, mis olid oktoobrikuus tööbüroos arutusel, kusjuures võeti arvesse sõja esimeste kuude jooksul saavutatud kogemusi.

Töõliste grupi esindajad — Prantsuse ja Belgia kutseühinguliste kesklitide peasekretärid Jouhaux ja Mertens — pidasid vajalikeks, et kõigis majanduslikes küsimustes peaks olema tihe koostöö töõliste ja tööandjate organisatsioonide

ning riigivõimude vahel. Mertens pidas eriti vajalikeks, et töõbüroo peaks kaasa aitama selleks, et kindlustada töõliste õigusi mitmesugustel sotsiaalkindlustuse aladel, mida seniste kogemuste järgi püütakse mobilisatsioonide puhul kaotada. Briti kutseühingute juht Hallsworth tõstis üles mobiliseeritute perekondade toetamise ning töõliste kaitse ja noortöõliste kutselise ettevalmistamise küsimuse. Selle ala sötõitjätmine 1914.—1918. a. on annud väga halbu tulemusi. Kristlike kutseühingute internatsionaali sekretär Serrarens pidas vajalikeks, et mobiliseeritule kindlustataks nende endiste töökohtade tagasisaamine. Samuti peaks töõliste kaitset ja olukorda ka sõja ajal püütama parandada. Tööorganisatsioon peaks ka silmas pidama sõjavangide töõd ja töõlepaigutamise tingimusi.

Tööandjate esindajad Orsted Skandinaaviast ja prantslane Lambert-Ribot tunnistasid, et nad tahavad lojaalselt kaasa aidata organisatsioonide vahelisele koostööle ka sõja ajal ning et see peaks kestma pidevalt. Ses küsimuses asusid nad Jouhaux ja Mertensiga ühisele seisukohale. Amee-

rika valitsuse esindaja G a m b e s toonitas kutse- lise ettevalmistuse jätkamist sõja ajal, puudutades samuti elatisstandardi säilitamise vajadust. Prant- suse valitsuse esindaja minister Justin Godart toetas tööliste grupi ettepanekut tööbüroo töö- kava laiendamiseks. Brasiilia valitsuse esindaja minister Helio Lobo pidas vajalikeks lähemat koostööd Rahvasteliidu tehnilise osakonnaga.

Edasi puudutati küsimusi, mis peaks esile tõs- tetama järgneva rahu puhul. Selle juures ei peetud vajalikeks ainult elatistaseme tõstmist, vaid ka intensiivse sotsiaalse programmi koostamist, kus toodangu tõus oleks kooskõlas tööliste õigustega, vabaajaga jne. Uus sotsiaalne programm peab näi- tama võitlejatele mõlemal pool fronte, et sõjaline võit tähendab ka moraalselt võitu, mille järele suudetakse kindlustada tõeline rahu ja tõsta rah- vaste elatistaset. See oli Jouhaux' seisukoht.

Mertens juhtis tähelepanu eelmise sõja kogemustele, kus sõjalised vajadused ja loomuli- kest tootmisbaasidest teatud maade äralõikamine kutsus ellu reas riikides hoopis uued tööstused, mis püsisid hiljem ainult kunstlike ja kulukate toetuste najal. Selle tõttu halvati ka endiste loomuli- ke tootmispaikade tegevust ning üldine majan- duselu ning rahvusvaheline kaubavahetus läksid tagurpidi. Tööpuudus muutus selle tõttu alatiseks nähtuseks.

Justin Godart juhtis tähelepanu sellele, et need tööliised, kes praegu oma eluga võitlevad kaitsekraavides õiguse ja vabaduse eest, ei tohi vabrikuisse tagasi pöördes leida, et nende olu- kord on halvenenud võrreldes ennesõjaaegse olukorraga. Nad on sõjas omandanud uusi õigusi isiklikeks vabadusteks ning rikkalikumaks majan- duslikuks ning vaimseks eluks.

Hollandi kutseühingute keskliidu esimees Kupers viitas nendele põhijoontele, mis tulek- sid võtta uue programmi aluseks. Senine töö alus on veidi kitsas. Eriti juhtis ta tähelepanu palju-

dele majanduslikele takistustele, mis on ees sot- siaalsetel reformidel. Toetused, eksportpreemiad, kaitsetollid ja teised majandusliku võistluse luba- tud ja lubamatud relvad on suureks takistuseks. Seepärast tuleks katsuda tööbüroo tegevust laiend- dada ka enam majanduslikule alale.

Samuti juhtis ta tähelepanu sellele, et viimase 20 aasta jooksul on riigivõim kõikjal korraldanud senisest suuremal määral majanduslikku ja sot- siaalset elu. Sõda mõjub selleks kaasa, et riigi- võim sõdivates ja ka erapooletutes riikides veel enamgi end segab nimetatud aladesse. Palju sella- seid norme, mis nüüd kehtima panna, jääb kehti- ma ka pärast sõda. Üksikisiku huvid taganevad kord-korralt üldsuse huvide eest. Seega peaks ka tulevikus rahvusvaheliste konventsioonide ratifit- seerimine ja teostamine muutuma sunduslikuks, kui need on vastu võetud rahvusvahelistel konve- ntsioonidel. See oleks olulisimaks uuenduseks sot- siaalpoliitika edu arendamiseks. Pealeselle tooni- tas Kupers rahvusvahelise tööorganisatsiooni auto- noomia vajadust. Samuti tuleks tunnistada põhi- mõtet, et tööliisel on õigus tööle ja inimväärilisele ülalpidamisele ning toetusele, kui töövõimalusi pole.

Üldiselt toonitati tööorganisatsiooni revideri- mise ja ümberkorraldamise vajadust, arvesse võttes seni saadud kogemusi. Tööorganisatsioon peab olema valmis alustatavatest rahuläbirääkimistest aktiiv- selt osa võtma.

Sõjamajapidamiselt rahuaegsele majapidamisele üleminekul peab tööorganisatsioon töövõtjate huve silmas pidama, lühendades tööaega, korraldades avalikke töid rahvusvahelises ulatuses jne. Inva- liidide eest hoolitsemiseks ja kõigi teiste ees- nimetatud küsimuste lahendamiseks tuleb tööorga- nisatsioonil välja töötada vajalised praktilised ettepanekud.

Eespooltoodud põhimõtted tunnistati üksmeel- selt vastuvõetavaks, mida konstateeris administra- tiivnõukogu president ameeriklane Goodrich.

Riigikohtu tegelus

Mis on tööõnnetus?

Ringkonnakohus avaldab muuseas järgmist arvamist TTS § 542 kohta:

„Talitades alati ideaalse ettevaatusega ei juhtuks õnnetusi kunagi. Ometi on õnnetused paratamatud ja TTS ei loe õnnetuseks ainult neid juhte, kus tööline on tegutsenud nii suure hoolimatusega, et sellest võis järeldada tema tahet tekitada enesele vigastust.“ Ring- konnakohus on siin avaldanud seisukoha, mis vene kohtupraktises oli mõõduandev tööliise süü hinnangus õnnetusjuhtumite pu- hul ja mis on väga põhjendatud. Käitise kohustus tööliisele õnnetusjuhtumi korral tasu maksa põhineb käitise riisikol, millega iga käitis peab arvestama ja millest käitis on ainult siis vaba, kui see on sündinud töö- lise sellase hooletuse tõttu, mis võrdub juba kuritahtlikkusele. Ainult sellase põhimõtte kehtimapanemine tagab ka tööliisele tasu õnnetusjuhtumi puhul, kui tööline on toimi- nud võib-olla küll mitte küllaldase ettevaa- tusega, aga siiski töö huvides ilma paha eesmärgita.

(Tsv.-os. t. 382 — K — 1939. a., ots. 9. XI. 1939. a.)

Kas omandab õnnetuspensioni tööliise perekond, kellele tööandja fiktiivse lepinguga oli rentinud oma ettevõtte?

Antud juhtumil tekkis vaidlus tööõnneiuse tagajärjel surmasaanud tööliise perekonna pensioni taotlemisel põhjusel, et hiljem osu- tus, et ettevõtte valdaja oli tööliisega fiktiiv- selt sõlminud lepingu selle kohta, et tööline on saanud ettevõtte valdajaks sihiga kahjus- tada tööliise ettevõtte valdaja kreditore.

Selles küsimuses seletas Riigikohus:

Ei saa jätta mainimata, et Kohtukoda pole sugugi kaalunud küsimust, kas ja kui- võrd võib mõjutada õnnetu surma leidnud tööliise perekonnaliikmete pensioniõigust asja- olu, et tööline oli sõlminud mingi silmakirja- liku lepingu ettevõtte omanikuga, nagu oleks tööline saanud ettevõtte valdajaks, kuna aga tegelikult ja oma perekonna teada ta oli siiski tööline kuni surmani. Selle küsimuse kaalumisel ei tohi unustada, et TTS §§ 397 jj. alusel on tööliise perekonnaliikmeil iseseisev pensioni saamise õigus, mis ei sõltu sugugi tööliise enese õigustest ja mille jaoks on vajaline vaid üks moment, et õnnetult surma saanu oleks palgalisena töötanud

registreeritud ettevõttes. Lisada tuleb veel seda, et TTS järgi üksikud töölised ei kuulu registreerimisele, vaid kogu tööstus arvatakse kindlustusühisuse alla. Antud juhul oligi ettevõtte arvatud kindlustusühisuse alla ja surmasaanud tööline Kohtukoja enda töisusel töötas seal töölisena. Neil kaalutlusil Riigikohus tühistas Kohtukoja otsuse, millega surmasaanud töölise perekonnaliikmete käesolev pensionitaotus Eesti Töölise Kindlustusühisuse vastu oli tagasi lükatud, ja saatis asja uueks otsustamiseks.

(Tsv.-os. t. 243 — K — 1939. a., ots. 19. X/2. XI 1939. a.)

Mis momendini on õigus saada abiraha õnnetusjuhtumi puhul?

Kohtus võttis nõudja õigeks, et tal on abiraha kuni 1. detsembrini 1936. a. juba kätte saadud. Ekspertiisi läbi tehti kindlaks, et nõudja on osa oma töövõimest kaotanud, ja nimelt 30% ulatuses, kusjuures töõjõu kaotuse algmomentiks määrati 1. dets. 1936. a.

TTS §§ 389 ja 392 koostuslikust mõttest järgneb kahtlemata, et abiraha maksetakse pensioni määramise puhul päevani, millest alates töölisel on õigus pensioni saada, ja pensioni määratakse omakorda töövõime kaotuse tunnustamise päevast alates. Kohaldades neid sätteid käesolevale asjale on selge, et töölisel, nõudjal, oli õigus abiraha saada vaid 1. detsembrini 1936. a., sest just samast päevast alates tunnustasid asjatundjad ta töövõime osaliselt kaotatuks. Kuna Kohtukoda on selles suhtes sootu ekslikult määranud abiraha maksmise lõppmomentiks 17. dets. 1937. a., missugusel päeval asjatundjad avaldasid oma arvamise ja missugune moment seega osutub täiesti juhuslikuks, siis on Kohtukoda antud juhul oluliselt rikkunud TTS §§ 389 ja 392 nõudeid.

(T. 234 — K — 1939. a., ots. 16. XI 1939. a.)

Pensioni revideerimise küsimus (TTS § 433).

Ringkonnakohus oli kinnitanud jaoskonna-kohtuniku otsuse, millega jäeti rahuldamata Eesti Töölise Kindlustusühisuse voliniku palve vähendada kostjale maksetavat pensioni määran, mida õigustab ta töövõime kaotus 10% suuruses vastavalt arstliku komisjoni otsusele 4. nov. 1937. a., s. o. seni 35% töövõime kaotuse kohaselt saadavalt 173,24 kroonilt aastas 49,52 kroonini. Ringkonnakohus asus seisukohale, et Eesti Töölise Kindlustusühisus toimis lausa seadusevastaselt, kui ta kutsus kostja uuele arstlikule järelevalvatusle 4. nov. 1937. a., pärast eelmist 12. apr. 1937. a. toimepandud arstlikku järelevalvatuset ja pensioni vähendamist, kuna polevat veel möödunud TTS § 433 tähendatud aastane tähtaeg. Seepärast ei saavat ka arstliku komisjoni otsus 4. nov. 1937. a., millele toetub paluja, olla aluseks pensioni vähendamiseks. Kuid kaebaja Eesti Töölise Kindlustusühisuse voliniku õige väite järgi ringkonnakohus ei ole antud juhul õieti tõlgitsenud TTS § 433 normi. See norm määrab, et kolme aasta jooksul pensioni määramise

otsustamise päevast arvates, hoolimata sellest, missuguses korras see määramine sündis, on kummalgi poolel õigus, mitte sagedamini kui üks kord aastas, nõuda uut arstlikku järelevalvatuset pensioni suuruse muutmise või maksimise katkestamise mõttes, pensionäri tegelelikule töövõimele vastavalt. Sellest järgneb esiteks, et need kolm aastat, mille jooksul võib nõuda arstlikku järelevalvatuset, ei ühtu kalendriaastaga, vaid aastad arvatakse pensioni määramise otsustamise päevast alates, teiseks, et järelevalvatuset ei või nõuda sagedamini kui üks kord aastas, ja kolmandaks ei räägi seadus midagi sellest, et uut järelevalvatuset ei või nõuda enne aasta möödumist eelmisest järelevalvatuset. Nagu nähtub toimetusest, Eesti Töölise Kindlustusühisus oli määranud kostjale pensioni 9. mail 1936. a. Sellest päevast tuleb arvata ka esimese aasta algust. Esimest korda pärast pensioni määramist oli kostja arstlikul järelevalvatusel 12. apr. 1937. a., seega esimese aasta piirides, ja teiseks korda 4. nov. 1937. a. — teise aasta piirides, mis algas 9. mail 1937. a.

(Tsv.-os. t. 594 — R — 1939. a. ots. 17. XI 1939. a.)

Kas tööline on õigustatud saama abiraha õnnetusjuhtumi korral, kui ta töö edasi käib?

Viljandi ringkonnakohus oli kinnitanud jaoskonnakohtuniku otsuse, millega jäeti tagajärjeta nõudja nõue tööõnnetuste kindlustusühingu „Ühisoma“ vastu, kelle juures nõudja olnud kindlustatud tööõnnetuste vastu, saamata abiraha pärast aja eest 3. XII 1936. a. kuni 30. VII 1937. a., s. o. 238 päeva eest à 98 senti, kogusummas 233,24 kr. suuruses, ühes protsentide ja kulddega. Riigikohus leidis olevat tõendamata jäänud, et nõudjal oleks 3. XII 1936. a. mingi tööõnnetus juhtunud. TTS § 407 j. korras on see jäänud tõendamata, et nõudja enne 30. VII 1937. a. töölt oleks puudunud saadud vigastuse tagajärjel, abiraha aga 30. juulist 1937. a., mil ta töölt ära jäi, on nõudja tema enese seletuse järgi kätte saanud. Ringkonnakohus asus seisukohale, et ei saa maksa abiraha töölisele selle aja eest, mil tööline käib veel tööl ja saab harilikku palka, ja et abiraha tuleb maksa töölisele vaid päevast, mil tööline tööõnnetusest saadud vigastuse tagajärjel töövõime kaotusel töölt ära jääb. See ringkonnakohtu seisukoht on ka kooskõlas TTS § 384 juhatusega. Kui nõudja taotleb abiraha tööõnnetuse päevast arvates, s. o. nõudja seletuse järgi 3. detsembrist 1937. a., pidi nõudja kindlaks tegema, et tööõnnetusel saadud kehaliste vigastuste tagajärjel ta sellest ajast peale ei saanud enam töötada ning jäi töölt ära, kuna TTS ettenähtud abiraha oma mõttelt (TTS § 311 lõige 2) asendab palka, mis tal tööõnnetuse tagajärjel töölt puudumise tõttu jääb saamata. — Kui TTS § 390 annab töölisele õiguse saada abiraha tööõnnetuse päevast arvates, siis ikkagi eeldusel, et tööline kaotab tööõnnetuse tagajärjel töövõime ja edasi tööd teha ei saa ning sellepärast töölt ära jääb. Antud juhul oli aga ringkonnakohus

teinud kindlaks, et nõudja käis edasi tööil ka pärast 3. XII 1936. a., kuni 30. VII 1937. a., saades vastavat tasu. — Sellepärast võis ringkonnakohus nõudja nõude abiraha saamise

pärast selle aja eest ka tühja mõista ilma TTS § 390 mõtet rikkumata.

(Tsv.-os. t. 544 — R — 1939. a., ots. 3. XI 1939. a.)

Kindlustusnõukogu otsuseid

Kindlustusnõukogu 11. jaanuari 1940. a. üldkoosolek.

Juhatas dir. J. Sonin, aruandja sotsiaalkindlustuse juhataja P. Margna.

Kindlustusnõukogu osakondade liikmete — tööliste ja tööandjate esindajate — ja nende asetäitjate valimised.

Tööandjate esindajaiks Kindlustusnõukogu osakondadesse seatakse üles ja valitakse ühel häälel:

I osakonda — K. Mauritz, asetäitjaks J. Reintalu. II osakonda — J. Reintalu, asetäitjaks K. Mauritz. III osakonda — J. Reintalu, asetäitjaks K. Mauritz.

Tööliste esindajaiks Kindlustusnõukogu osakondadesse seatakse üles ja valitakse ühel häälel:

I osakonda — L. Johanson, asetäitjaks V. Luksepp. II osakonda — V. Luksepp, asetäitjaks P. Paal. III osakonda — M. Toom, asetäitjaks F. Kauks.

Tööõnnetuste kindlustusühingu „Ühisoma“ seletusepärimine TTS § 432 ettenähtud tunnistusi väljaandva asutuse ja tunnistuste maksustamise asjus.

Aruandja teatab, et kindlustusühing „Ühisoma“ on kirjaga 14. sept. 1939. a. pöördunud Kindlustusnõukogu poole, milles öeldakse:

„Tööstusliku töö seaduse (VSK XI k. II j. IV pt.) § 432 määrab, et kindlustusühing või mõni teine asutus, kes toimetab tööõnnetuse pensioni väljamaksmist, on õigustatud nõudma pensionäriale tunnistuse esitamist selle kohta, et ta on, elus, kusjuures leselt, kes abikaasa surma tagajärjel saab pensioni, nõutav tunnistus peab sisaldama veel märkuse selle kohta, et ta ei ole uuesti abiellunud. Need tunnistused antakse Kindlustusnõukogu poolt näidatud võimudelt tasuta välja.

Nüüd osutub, et mõni vallavalitsus, neid tunnistusi välja andes, ei võta küll tempelmaksu, kuid omavalitsuse kantsleimaksuga maksustab siiski.

Palume näidata, millised võimud annavad TTS § 432 määratud tunnistusi välja, ja seletada, kas neil juhtudel on omavalitsuse kantsleimaksu võtmine õigustatud, kuna eriseadus, milles on ette nähtud vastava tunnistuse väljaandmine, üldiselt ütleb, et tunnistused antakse tasuta.“

TTS § 432 ei määra lähemalt, missugused on need asutused, kes on kohustatud tasuta välja andma mainitud paragrahvis ettenähtud tunnistusi, jättes selle Kindlustusnõukogu määrata.

Kindlustusnõukogu, küsimust arutanud, otsustas ühel häälel anda alljärgneva seletuse:

„Tööstusliku töö seaduse § 432 ettenähtud asutusteks, kes annavad välja tunnistusi selle kohta, et pensionär on elus ja et abikaasa surma tagajärjel pensioni saav lesk on elus ning ei ole uuesti abiellunud, on valla- ning linnavalitsused. Neil asutustel tuleb tähendatud tunnistusi välja anda ilma igasuguse tasuta.“

Ühishaigekassade alla kuuluvate käitiste valdajate esindaja haigekassa revisjonikomisjonisse valimise kord.

Aruandja teatab, et TTS § 351 kohaselt on ühises haigekassas kassa alla kuuluvate käitiste valdajail õigus kaasa revisjonikomisjoni valida oma esindajad. Seni puudub lähem kord nimetatud esindaja valimiseks. Kuna küsimus on mõnes haigekassas üles kerkinud, tuleb Kindlustusnõukogul anda vastav määrus.

Määruse kava on saadetud tutvumiseks kõigile Kindlustusnõukogu liikmeile.

Pärast määruse kava üksikasjaliselt paragrahvide viisi arutamist ühel häälel vastu võtta „Ühishaigekassade alla kuuluvate käitiste valdajate esindaja haigekassa revisjonikomisjonisse valimise kord“ käesolevale protokollile juurelisatud kujul.

Talundeis karusloomakasvanduses töötavate põllutööliste kuuluvuse küsimus põllutööliste õnnetusjuhtumite vastu kindlustamise seaduse alla.

Aruandja teatab, et Kindlustusnõukogu üldkoosoleku poolt 19. mail 1939. a. valitud komisjon on annud alljärgneva seletuse:

„Talundeis karusloomakasvatamisega seoses tehtavad tööd tuleb lugeda põllumajanduslikuks tööks ja seepärast talundeis sel alal tehtavad tööd kuuluvaks põllutööliste õnnetusjuhtumite vastu kindlustamise seaduse alla.“

Otsustatakse ühel häälel ühineda komisjoni poolt antud seletusega.

Väiketööstuslike käitiste TTS IV peatüki määruste alla arvamine.

Kindlustusnõukogu üldkoosolek, käsitades Kindlustusnõukogu seadust ja kodukorda, TTS IV ptk. § 382 p. 2 põhjal ja Kindlustusnõukogu üldkoosolekul 19. juunil 1935. a. p. 8 all vastuvõetud otsuse kohaselt otsustas:

Töökaitse ja Sotsiaalkindlustuse Osakonna poolt ettepanud nimekirjas loetletud käitised arvata TTS IV peatüki (§§ 372—491) alusel tegutsevate kindlustusühingute alla, pannes Kindlustusnõukogu otsuse täitmise vastavate jaoskonna tööspektritorite peale.

Otsuses tähendatud käitiste nimekiri on lisatud käesolevale protokollile.

Seadusi ja määrusi

1.

Pensioniseaduse õiendus.

on avaldatud RT 1940, 3. Selle järgi RT 1936, 76, 619 avaldatud pensioniseaduse lisas vanaduse ja tervisrikke kuupensiooni määrade tabelis näidatud kr. 250.— suuruse kuupalga ja 14 teenistusaasta pensionimäära Kr. 80.10 asemel peab olema Kr. 77.10 ja Kr. 230.— suuruse kuupalga ning 15 teenistusaasta pensionimäära kr. 77.40 asemel kr. 74.40.

2.

Tallinnas väikekerite üürihindade korraldamisele võtmise

kohta on Vabariigi Valitsuse otsus 11. jaan. 1940 avaldatud RT 1940, 7. Lähemad eeskirjad ja alused veel puuduvad.

3.

Ühishaigekassade alla kuuluvate käitiste valdajate esindaja haigekassa revisjoni-komisjoni valimise kord,

mis Kindlustusnõukogu poolt vastu võeti, on avaldatud RT 1940, 9.

4.

Kindlustusnõukogu üldkoosoleku seletus TTS § 432 (VSK XI k. 2. j. 1913. a. v. a.) ettenähtud tunnistusi väljaandva asutuse ja tunnistuste maksustamise asjus

ilmus RT 1940, 9. Seletatakse, et TTS § 432 ettenähtud asutusteks, kes annavad välja tunnistusi selle kohta, et pensionär on elus ja et abikaasa surma tagajärjel pensioni saav lesk on elus ning ei ole uuesti abiellunud, on valla- ning linnavalitsused. Neil asutustel tuleb tähendatud tunnistusi välja anda ilma igasuguse tasuta.

5.

Kindlustusametite otsused tööstuslike lihttööliste keskmise päevapalga, ehitustööde- ja kaupade käsitamise käitise tööliste keskmise aastatöötasu, töölistele loomuliku antud töötasu väärtuse ja haiglaravi tasunormide suuruse määramise kohta

on avaldatud kõigi 1.—8. jaoskonna tööinspektori ringkondade kohta RT 1940, 10, mis ilmus 30. jaanuaril.

6.

Kapitalide Eesti rahvamajandusele kindlustamise ja nende väljaveo tõkestamise määrus

avaldati 2. veebr. RT 1940, 11.

7.

Laboratooriumide määrus

ilmus RT 1940, 11.

8.

Raviasutuste määrus

avaldati samas numbris.

9.

Jõuvankrite seaduse muutmise seadus

ilmus RT 1940, 12. Muudatus käsitleb ka jõuvankri- ja esmaabipunktimaksu, jõuvankrijuhtide väljaõpet ning juhiloa saamist ja äravõtmist.

Haigekassade elust

Valeteated Tartu üldhaigekassale. Tartu 1. jaoskonnakohtuniku otsusega 11. nov. 1939. a. mõisteti süüdi Tartu üldhaigekassale valeteadete andmises Tartus asuv maalritööde ettevõtja Kristjan Alba ja määrati talle karistuseks kaks nädalat aresti tingimisi üheaastase katseajaga.

Tartu 1. jaoskonnakohtuniku otsusega 11. nov. 1939. a. tunnistati Tartus asuva pagariäri pidaja Eduard Univer süüdi Tartu üldhaigekassale valeteadete andmises ja karistati teda kahenädalase arestiga tingimisi üheaastase katseajaga.

Tartu 1. jaoskonnakohtuniku otsusega 23. nov. 1939. a. tunnistati Tartus asuva puutööstuse valdaja Johannes Üts süüdi Tartu üldhaigekassale valeteadete andmises ja karistati teda kahenädalase arestiga tingimisi üheaastase katseajaga.

Tartu 4. jaoskonnakohtunik oma otsusega 7. det. 1939. a. mõistis maalritööde ettevõtja Alfred Laanese süüdi selles, et ta andis oma töölise Valdeko Väarsi tööletuleku aja ja talle maksetud palgsummade kohta valeteateid Tartu üldhaigekassale, ning karistati teda selle eest 8-päevase arestiga tingimisi, katseajaga 2 aastat.

Tartu 1. jaoskonnakohtuniku otsusega 12. det. 1939. a. mõisteti süüdi Tartu üldhaigekassale valeteadete andmises pleki-sepatööde ettevõtja August Järv ja karistati teda kahenädalase arestiga tingimisi üheaastase katseajaga.

Tartu 3. jaoskonnakohtuniku otsusega 30. det. 1939. a. mõisteti mehaanikatöötoa valdaja Konrad Madisson süüdi Tartu üldhaigekassale valeteadete andmises ja karistati teda 2-nädalase arestiga tingimisi 1-aastase katseajaga.

Tartu 2. jaoskonnakohtuniku otsusega 16. jaan. 1940. a. mõisteti raamatuköitetojkoja pidaja Richard Sarap süüdi selles, et ta andis Tartu üldhaigekassale valeteateid töölistele Mihkel Kaurile maksetud töötasu kohta, jättes üles andmata viimasele maksetud tasu ületundide eest, ning teiseks selles, et ta jättis ületöötunnid palgaraamatusse sisse kandmata. Karistuseks määrati R. Sarapile valeteadete andmise eest üks kuu vangistust tingimisi kaheaastase katseajaga ja palgaraamatu korratu pidamise eest 10 kr. rahatrahvi, missugused otsused koostati ühekuiseks vangistuseks 2-a. katseajaga.

Tartu 1. jaoskonnakohtuniku otsusega 17. jaan. 1940. a. mõisteti August Järv teist korda süüdi Tartu üldhaigekassale valeteadete andmises ja määrati talle karistuseks kaks nädalat vangimajja tingimisi üheaastase katseajaga.

Tartu 6. jaoskonnakohtuniku otsusega 22. det. 1939. a. mõisteti sindlilõikustööde ettevõtja August Muna süüdi selles, et ta andis oma tööliste Perajärve, Kauri ja Lõhmuse tööletuleku aja kohta Tartu üldhaigekassale valeteateid, näidates, nagu oleksid nad tööle tulnud 5. juunil 1939. a.,

kuid tegelikult töölisel asusid tööle juba aprillikuu 1939. a. Karistuseks määrati A. Munale kolm nädalat aresti ilma tingimusteta.

Tartu 2. jaoskonnakohtuniku otsusega 30. dets. 1939. a. mõisteti Tartus asuva puutööstuse valdaja August Alt süüdi selles, et ta andis oma töölise Paul Jaansonile töölepalgamise aja ja talle maksetud paigasummade kohta Tartu üldhaigekassale valeteadeid, ning karistati teda selle eest viiepäevase arestiga ilma tingimusteta.

Tartu 2. jaoskonnakohtuniku otsusega 18. jaan. 1940. a. mõisteti süüdi Tartu üldhaigekassale valeteadete andmises Tartus asuva kullasepatööstuse pidaja Volde-
mar Tiido, kes oli jätnud haigekassale üles andmata selle osa palgast, mis ta maksis töölistele ületunnitööde eest. Karistuseks määrati V. Tiidole üks kuu aresti tingimisi kaheaastase katseajaga.

Tartu 6. jaoskonnakohtuniku otsusega 31. jaan. 1940. a. mõisteti Tartu vallas asuva karastusjookide tööstuse valdaja August Kippasto süüdi selles, et ta andis Tartu üldhaigekassale valeteadeid töö-
lise Kalevi tööletuleku aja ja talle maksetud palgasummade kohta, ning määrati talle karistuseks 10 päeva aresti ilma tingimusteta.

Kütte-Jõu haigekassast. Pühade eel toimus Kütte-Jõu käitise haigekassa volinike koosolek. Kinnitati aruanne ja võeti vastu eelarve. Käitise töölistkonna seas nurinat tekitanud Saksamaale lahkunud Kütte-Jõu arstile dr. H. Schroederile haigekassa juhatusel poolt annetatud rahalise kingituse küsimuses võttis juhatus süü omaks ja volinikud andsid kingi otsustajatele selle tegevusi andeks, kuna annetatud summa polnud suur. Töölistkonnale ei meeldinud võralt rahvusest arstile kingituse võimaldamine peamiselt seepärast, et lahkunud arst oli käitises niikuinii kõrgemapalgaline ametnik ja haigekassa pole rahaliselt just väga heal järjel. On olnud juhtumeid, kus haigekassa liikmed haiged olles on saanud kassa rahalise seisukorra tõttu abiraha vähem ettenähtud normist. Varasema korra järgi tuli Kütte-Jõu haigekassa liikmeil haiguse korral tasuda rohtude kulust haiglas viibimise kestel 30% ja kodusel ravil viibides 40%. Nüüd otsustati ravimise tasunormiks liikmeile määrata nii haiglas kui ka koduravil olemise aja eest võrdset 30%. Haigekassa ametnikele, laekurile ja kirjatometajale määrati koos-
olijate poolt jõulude puhuks 13. kuu palk pühaderõõmuks. „Virumaa Teataja“

Kohtla-Järve haigekassa peakoosolek oli 20. jaan. 1940. a. Juhatas F. Kauks, protokollis P. Korkus. Abiandmise normid võeti vastu, üldkorra määrused kinnitati. Lühidalt refereeris töökaitses ja sotsiaalkindlustusest EHL sekretär L. Johanson. Juhatusel liikmeiks valiti: F. Kauks, Ed. Kästik, K. Puissalu, A. Vein ja A. Tohver; revisjonikomisjoni valiti: V. Ilves, K. Aru ja H. Leok. Juhatusel liikmete asemikeks valiti: R.

Lein, H. Lehtlaan ja M. Lõhmus; revisjonikomisjoni liikmete asemikeks: R. Mänd ja Joh. Potter. E. H. Liidu saadikuiks valiti: F. Kauks, E. Kästik ja A. Vein.

Põltsamaa ühishaigekassa eelarve võeti vastu peakoosoleku poolt 8025 kr. suuruses. Kassal on 320 liiget.

Tartu üldhaigekassal oli 1. jaan. 7631 liiget ja 4924 perekonnaliiget. Liikmete arv ei ole võrreldes eelmise aastaga vähenenud. Haigusjuhtude arv ei ole suurenenud. Haigekassa kasutab oma haigete ravimisel ülikooli kliinikut, kuna tal endal raviasutused puuduvad. Kliinikuile tuleb haigekassal iga aasta maksa suuri summasid.

Sotsiaalkindlustus

Meremeeste ja sadamatöölise sotsiaalkindlustusest.

Väga paljudes riikides kuuluvad ka meremehed ja sadamatöölised palgalise puhkeaja seaduse alla. See on täiesti loomulik, sest mõlemad kutsealad on äärmiselt rasked ja tugevat füüsilist pingutust nõudvad. Pealegi on need kutsealad väga vastutusrikkad. Meremehed ja sadamatöölised suudavad siis oma ülesandeid korralikult täita, kui nad on puhanud ja nende perekondlik elu on majanduslikult kindlustatud. Meremeeste üleriigiline kutseühing avaldas soovi, et nende lisatasud korraldataks nende avalik-õigusliku asutuse — meremeeste kodu — kaudu. Kuigi sadamatöölise töö on hooajalist iseloomu ja hooajatöölised ei kuulu puhkeaja-seaduse alla, siiski pole sadamatöölise väljajätmine õigustatud, kuna sadamatöölised töötavad aasta läbi korduvalt ühtede ja samade stevidoride ja laevakontorite juures.

Meremehed ja sadamatöölised on juba pikemat aega oma nõudeid sel alal esitanud ja tähelepanu juhtinud meie naabruses asuvatele põhjapoolsetele mereriikidele, kus puhkuse küsimused on korraldatud kas seaduseandlikul teel või varematal aegadel kollektiivlepingute kaudu. Meie tööandjad on aga seni kollektiivlepingust nagu mingist katkust eemale hoidnud, ja alles viimastel aegadel on nad sunnitud olnud vastu võtma teatavaid kollektiivlepingutaolisi kokkuleppeid.

Haiguskindlustusseadusest on sadamatöölised ja meremehed väga huvitatud. Praegu käivad nimetatud töövõtjate liigid küll tööõnnetuste vastu kindlustuse alla, kuid haiguskindlustus puudub. Meremehed saavad küll laevaomaniku kulul 6 nädalat ravi, kuid olemasolev süsteem on väga puudulik ega rahulda meremehe kaugelki. Sadamatöölised on aga haiguskindlustuse alt hoopis välja jäetud. Tallinna sadamatöölise ametiühingul oli aastaid tagasi oma haigekassa korraldus täiesti eraalusel. Kassa kulude tasumine sündis peamiselt tööliste eneste arvel. Hiljem aga likvideeriti sellegi kassa tegevus, kuna see polnud vormiliselt kehtivate seadustega kooskõlas. Sadamatöölise

Toõkaitse

Töölisvanemate seaduse muutmisest.

Töölised on juba korduvalt ja mitu aastat nõudnud töölisvanemate seaduse muutmist ja täiendamist.

Kõigepealt soovivad töölised seaduse ulatuse laiendamist selles mõttes, et tööliskonna asutused kutsutaks ellu ka neis tööstuslikes käitistes, kus on vähimalt 10 töölist. Seni pidi käitises töölisvanema valimiseks olema vähimalt 25 töölist. Samuti nõuti käitise tööliskonna mõiste täpsustamist ja laiendamist nii, et töölisteks selle seaduse mõttes loetakse kõik käitise töölised, hoolimata sellest, kas nad töötavad töö- või õppelepingu alusel. Edasi tuleks laiendada ja lähemalt täpsustada töölisvanema funktsioone selles mõttes, et neil oleks võimalus sõlmida käitislepinguid töö- ja palgaolude korraldamiseks tööandjaga käitise tööliskonna nimel ja esineda palgatariffide, tükitöö hinnakirjade, preemiate ja kõigi käitise tööliskonda puutuvate korralduste koostamisel. Seni on sünnitanud käitistes tööandjate ja töölise vahel palju arusaamatusi kehtiva seaduse üheksas paragraaf, mis kõneleb sellest, et tööandja on kohustatud töölisvanemaid aegsasti informeerima massilistest töölise vallandamistest. Mida „massilise vallandamise“ all täpselt mõista tuleb, see on jäänud seni üksikasjalisemalt määratlemata. Arusaamatuse ärahoidmiseks oleks kõige otstarbekohasem sõna „massiline“ üldse kustutada, kuna töölise vallandamistest töölisvanemaile teatamine ei sünnita käitise juhatusele mingeid nimetamisväärseid raskusi.

Samuti on tekkinud arusaamatusi selle tõttu, et kehtiva seaduse tekst ei väljenda selgesõnaliselt töölisvanemate volituste kestvust sel juhtumil, kui käitises mõningal asjaolul jääb töölisvanema või töölisnõukogu valimine hiljemaks kui täpselt üks aasta. Nimetatud puuduse kõrvaldamiseks oleks vajaline täiendada § 11 selles mõttes, et aastase tähtaja möödumisel jäävad nõukogu liikmed ametisse edasi, kui selleks ajaks uusi valimisi pole teostatud; volitused peaksid kestma uute valimisteni.

Keda töölisvanemaks võib valida, selle kohta tuleks vähendada teatud kvalifikatsiooni nõudeid ja leppida sellega, et töölisvanemaks võib valida neid käitise töölisi, kes kuuluvad Eesti kodakondsusse, kel on valimisõigus kodanliku omavalitsuse valimisel ja kes on valimispäeval vanemad kui 20 aastat ning on töötnud samas käitises vähimalt kuus kuud ning vähimalt ühe aasta samas tööharus.

Valimiste teostamiseks tuleks samuti vähendada seniseid nõudeid ja lugeda töölisvanemad valituks lihthääletenamusega saadud hääle järjekorras, kusjuures kandidaatideks jääksid need, kes on saanud vähem hääli.

Valimiste teostamise protseduuri tuleks mitmeti lihtsustada, kuna senine kord on töölisele veidi raskepärane, eriti neis käitistes, kus esmakordselt asutakse töölisva-

ja meremeeste elukutse on sellane, et haiguse risk võib töölisi alati tabada enam kui mõnel teisel tööalal. Alatine külmemaht, temperatuuri vaheldused ning välis- töö iseloom ning töö hädaohtlikkus, kaudsed vigastused ja venitamised on kardetavamad, sest neist põhjustatud haigusi ei saa alati arvata tööõnnetuste alla.

Meremeeste ja sadamatöölise haiguskindlustuse teostamisel ei tohiks olla ületamatuid raskusi kulude katmise alal. Praegu on laevade prahihinnad tublisti tõusnud ja meremeeste elukutse on seotud suurema riskiga kui kunagi varem. Kuigi meremeeste palku on sõjaaja lisatasu näol tublisti tõstetud, jäävad meie meremeeste palgad meie Skandinaavia naabrite omadest tublisti taha. Sõjaaegsed lisatasud on ainult ajutise iseloomuga nähtused. Seepärast oleks just praegu kohane aeg asuda meremeeste haiguskindlustuse teostamisele, kuna laevade rentabiliteet on suurem kui kunagi varem.

Sadamad on tähtsad rahva elusooned. Kuna tulevikus võib arvestada suureneva transiidiga läbi meie sadamate, siis peab olema sadamate kasutada vilunud ja sotsiaalsete riskide vastu kindlustatud sadamatööliskond. J. M.

Haiguskindlustuse seaduse eelnõu ei ole veel Riigikogule esitatud. Kuni märtsi lõpuni arutab Riigikogu riigieelarvet. Komisjonides on rida seaduseelnõusid, mis tahtakse veel käesoleval istungjärgul vastu võtta. Eriti on järke ootamas rida maksuseadusi, mille alusel summad juba ette on eelarvesse võetud. Tööd näib juba nüüd Riigikogul olevat nii palju, et sellest jätkub istungjärgu lõpuni, mis tuleb vististi hiljemalt jaaku algul. Kui veel käesoleval istungjärgul esitatakse Riigikogule haiguskindlustuse seaduse eelnõu, siis ei suudeta seda küll maikuus vastu võtta. Sama peab kahjuks ütlema ka vanaduse ja töövõimetuse vastu kindlustamise seaduse kohta, mis on veel kiirem kui haiguskindlustuse seadus.

Pensioni- ja vanaduskindlustuse seadust põllutöölisele nõudis Vändra põllumeeste konvent. Ka on sel konvendil jõutud seisukohale, et sundabinõudega töölisi põllumajandusse on raske juure tuua. Küll peeti seda aga võimalikuks töölise olukorra parandamisega. Peab tunnistama, et selle konvendi otsus läheb lahkumisele teiste omadest, kus on vastu võetud töölisvaenulisi otsuseid ja on nõutud töölise maale juhtimiseks sundabinõusid. Vändra põllumehed aga hindavad seisukorda kainemalt, õiglase- malt ja elulähedasemalt. Nende seisukohad ülaltoodud küsimustes peaksid leidma toetamist ja teostamist.

Sotsiaalkindlustus Saksamaal. Töövõtjad tööstuses, kaubanduses ja põllumajanduses kuuluvad kolme suure sundkindlustusharru: haigus-, vanadus- ja töövõimetus- ning õnnetuskindlustuse alla. Põllumajanduses tabab õnnetuskindlustusmaksu ka tööstuse ettevõtja ja selle töövõtjaskond. Iseisivad käsitöölised kuuluvad samuti eespoolnimetatud töövõtjate kindlustuse alla.

nemate valimisele ja kus töölistele avaldatakse otsesest või kaudset survet, et valimised ebaõnnestuksid. Surve olemasolu on korduvalt märkinud ametlikud tööinspektsiooni aruanded.

Kuna praegu on üle riigi väga palju käitisi, kus töölisvanemad veel on valimata, siis tuleb tööliste üldkoosolekud kokku kutsuda tööinspektori algatusel.

Pealeselle on parandusettepanekuis terve rida tehnilise iseloomuga muudatusi, mis peavad hõlbustama töölisvanemate tegevust. Tähtsaimaks osaks osutub töölisvanemate kaitse küsimus. Praegune seaduse tekst jätab teatavaid tühikuid ja lünki. Neid kasutades on tööandjad sageli püüdnud töölisvanemaist ja nende kandidaatidest vabaneeda, kui arvatakse, et valitavad on agarad mehed. Töölisvanemate, nende kandidaatide ja valimiskomisjoni liikmete olukord käitises peab olema kindlustatud vähimalt nende ülesannete täitmise ajal. Siis võib loota, et töölisvanemad suudavad ka neid vastutusrikkaid ülesandeid korralikult täita, mis kehtiv seadus neile asetab.

J. M.

Arstist tööinspektori Sotsiaalministeeriumi juure ametisse panemist sooviti riigi eelarve komisjonis, samuti tööinspektorite palkade suurendamist. Kuna koosseise ja palku ei saa määrata eelarvega, vaid vastavate seadustega, siis tuli eelarvekomisjonil piirduda vaid küsimuse käsitlemisega, misjuures vastuvaidlusi ei olnud. Jääb vaid soovida, et leitaks võimalusi nende küsimuste jaatavaks otsustamiseks. Alamkomisjoni ettepanekul suurendati tööinspektsiooni palgakrediidite.

Tööpalkade tõusu pidurdamist, elukalliduse tõstmist ja tagasikiskumist töökaitse alal nõuavad Eesti töösturid. Nende saatkond esitas läinud nädalal peaministrile vastava mär-gukirja. Saatkonda kuulusid: dir. A. Merits (põlevkivitööstus), dir. J. Oja (metallitööstus) ja dir. O. S u u r s ö ö t (tekstiiltööstus). Mär-gukirjas üteldakse, et hindade endisel tasemel hoidmise küsimuses kaotab töösturkond suuri summasid oma saaduste madalate hindadega turustamise läbi ajal, kus uute toor- ja abimaterjalide saamine päev-päevalt raskeneb ja nende hinnad on tõusnud sageli üle 100%.

Tööstuse rahaliste ohvritega pidurdati hindade tõusu siseturul ja säilitati seega palgarahu kõikidel aladel, kahjuks mitte aga suurtööstuses eneses.

Vabatahtlikud kokkulepped 3—5%-liste palgakõrgenduste ulatuses oleksid pidanud olema olukorrale vastavad. Palkade suurem tõstmine tähendaks otseselt tööstustööliskonna elustandardi tunduvalt tõstmist, mille osaliseks kõik teised Eestis elutsevad inimesed ühelgi tingimusel ei saaks.

Vanade tööliste kaitse ja toetuse seadus nõudvat tööstuselt uusi kohustusi ligi 1,5% ja lasteabirahaseadus 4% tööliste ning ametnike palkadest. Sotsiaalseadused kokku moodustavat umbes 13% tootlemiskuludest. Suurja kesktööstuses oli töötasude summa 1939. a. 44,4 milj. krooni. Võrdlusena üteldakse, et põllutööliste tasud on jäänud madalamaks tööstustööliste palkadest, kuigi põllumajandust on riiklikult toetatud juuremaksudega.

Kuna olevat karta töömahu vähenemist ning ostujõu tagasiminekut, siis soovivad suurtöösturid, et pidurdataks tööpalkade tõusu suurtööstuses, kui aga seda ei võimalda elukalliduse tõus, siis tuleks teostada ajutiselt antavaid lisatasusid.

Tööaja lühendamine palgalise puhkeaja laiendamisega tuleks jätta ära, kuna meil on rohkesti pühi ning kliimaatilised olud nõuavad pingelisemat tööd. Laialdasemad kavatsused sotsiaalkindlustuse alal tuleksid lahendada edaspidi. Töötülide lahendamise komisjonis tuleks panna maksma kord, et Vabariigi Valituse poolt kindlaksmääratud palgapoliitika oleks juhtnööriks Sotsiaal- ja Majandusministeeriumi esindajate tegevusele komisjonis.

Need suurtöösturite seisukohad ja seletused ei vasta tõsioludele. Dir. A. Merits esindab põlevkivitööstust. Kuid põlevkivitööstus tootleb välisturule, kus tema saaduste hind on sõjalaolude tõttu tunduvalt tõusnud. Ka siseturul on bensiini hind tõusnud.

J. Oja on metallitöösturite esindaja. Ka metallitööstuse tooted on kallinenud. O. Suursööt on uuemaid direktoreid tekstiiltööstuses, mille saaduste hind on õige tunduvalt tõusnud. Kõigi suurtööstuse saaduste hinnad on tõusnud, ka üldine elukallidus. Tööliste töötasu aga näitab järjest suuremat ostujõu langust. Eesti töösturite puhastulu ei ole erakorralistes oludes vähenenud ei metalliga tekstiil-, ammugi mitte põlevkivitööstuse alal. See puhastulu on muidugi seda suurem, mida odavam tööjõud on kasutada.

Tööstusel ei ole praegu sotsiaalkohustusi 13% tootlemiskuludest, vaid umbes 8—9% töötasudest. Teistes riikides, kus on teostatud sotsiaalkindlustus, hoolimata kõrgematest palkadest, ulatub sotsiaalkohustuste protsent 22-ni. Eesti suurtööstuse koormatus sotsiaalkulude poolest on Euroopas kõige vähemaid.

Tööstustöölise palku püütakse diplomaatlikult vastamisi seada põllutöölise palkadega, mis olevat vähimaid. See on vaid taktiline võte, et luua pinda ja vastu-kõla oma seisukohtadele neis ringkondades, kes on huvitatud põllutöölise töötasu madalusest, aga ka teiste kodanike keskel. Selleks siis see omapärane seletus — et palkade suurem tõstmine tähendaks otseselt tööstustööliskonna elustandardi tunduvalt tõstmist, mille osaliseks kõik teised Eestis elutsevad inimesed ühelgi tingimusel ei saaks. Nii siis — „kõik teised Eestis elutsevad inimesed“: kadestage tööliskonna kõrget elustandardit! Laialised rahvahulgad, kelle keskele kuuluvad ka töölised, näevad aga juba tegelikust elust, vajamata arve, mis ka ei puudu, kui „kõrge“ on Eesti tööliskonna elustandard.

Suurtöösturid vaidlevad ka palgalise puhkeaja laiendamise vastu, sest — „kliimaatilised olud nõuavad pingelisemat tööd“. Seda pingelisemat tööd nõutakse vaid — palgatöölistel ja teenijatelt! Tööline töötagu puhkusea — aasta läbi!

Omapärane on ka nõudmine, et Sotsiaal- ja Majandusministeeriumi esindajad võtak-

sid töötulide lahendamise komisjonis juhtnõriks — Vabariigi Valitsuse poolt kindlaksmääratud palgapoliitika. Selle palgapoliitika all mõtlevad suurtooturid oma seletuses palgatõusu pidurdamist.

Meie arvates on töötulide lahendamise komisjonil vaid siis tähtsust ja autoriteeti, kui ta oma otsuste tegemise rajab materjalidele ja tõsioludele, erapooletule hinnangule, ilma suurtootureile suupäraste „palgapoliitika juhtnõõrideta“.

Suurtooturite märgukiri laseb oletada neid raskusi, mis töölistel edaspidi nende elutaseme alalhoidmisel võita tulevad.

Elukalliduse tõusu kaasas ei käi kunagi vastav töötasu tõus: kaotajaks on ikka just tööline. See kaotus võib veelgi suurem olla, kui riigivõimu abil palgakõrgendust pidurdama hakatakse. Riigivõim peab aga seisma kõigi elanike huvide teenistuses, üldsuse heaolu kaitseks, ja sellelt seisukohalt ei saa ka sugugi otstarbekaks ega õigeks pidada — ei elukalliduse tõusu, ei palkade tõusu pidurdamist ega tagasikikumist sotsiaalseaduseandluse alal, mida taotlevad suurtooturid.

Tööliste palgalise puhkeaja seaduse eelnõu on esitatud Riigivolikogule, kus ta vastuvõtmisele võib tulla märtsi- või aprillikuus. Palgalise puhkeaja seaduse ulatus ühtub tööliste töölepingu seadusega, välja arvatud hooajatöö. Töölisele, kes on olnud teenistuses või on töötanud ühes ning samas käitises, antakse järjest kestvat palgalist puhkust, kui tööline on töötanud: vähimalt 1 aasta — 1 nädal, vähimalt 3 aastat — 9 tööpäeva, vähimalt 7 aastat — 2 nädalat. Puhkenädalas tuleb maksa palka 6 päeva eest. Alaealistel kuni 18 aastani, kaasa arvatud ka õpilased, on õigus 1-aastase teenistuse järele saada puhkust 2 nädalat. Tunni-, päeva- ja tükitöolistel arvatakse päevapalgaks puhkusele eelneva 3 kuu jooksul normaaltööl ajal teenitud tasu jagatud päevade arvuga, mis tööline sel perioodil on tööl olnud. Kuu- ja päevapalgaks arvatakse kuupalk jagatud 30-ga ja aastatöölise päevapalgaks — aastapalk jagatud 365-ga. Natuuras saadud töötasu, kui töölisele seda puhkeajal edasi ei anta, arvutatakse ümber vastava kindlustusameti poolt kindlaksmääratud natuuras antava töötasu hindade järgi, kui tööandja ja töölise vahel ei ole kokku lepitud mõnele teisele hinnale. Kui töölise töölepingus on ette nähtud tööandja toit, siis tuleb tööandjal maksa toidu eest tasu puhkeajal ka sel juhul, kui tööline omal tahtel loobub puhkeajal tööandja toidust.

Seaduseelnõu võib Riigivolikogus muududa, kuigi mitte palju.

Perekonnaga töövõtjate lisapalga seadus on praegu Riigivolikogus, kus see võib vastuvõtmisele tulla aprillikuus. Eelnõu kohaselt maksetakse lisapalka töövõtjaile, kellele ülalpidamisel on lapsi ja kes töötavad tööstuslikes käitistes, ärides või kontorites, kus alaliselt töötab rohkem kui 3 töövõtjat. Lisapalka ei makseta neile: 1) kellel on õigus saada eriseaduste või

-määruste alusel lasteabiraha; 2) kellele tööleping ei kesta ühe ja sama tööandja juures järjest kaht nädalat ja 3) kellele töötasu ületab 150 kr. kuus. Lisapalga saamise õigustavad lapsed kuni nende 15-aastaseks saamiseni. Lapsed, kes jätkavad õppimist kutsekoolis või õppelepingu põhjal käitises tööstusõpilasena, õigustavad lisapalga saamise kuni nende 17-aastaseks saamiseni. Seega ei makseta lisapalka nende laste pealt, kes õpivad keskkoolides. Lisapalga normid on: esimeselt lisapalga saamist õigustavalt lapselt 16 senti tööpäeva eest, teiselt — 24, kolmandalt ja igalt järgmiselt — 32 senti tööpäeva eest. Kuupalga alusel töötavaile maksetakse lisapalka 25 päeva eest kuus, teistel — 6 päeva eest nädalas.

Luuakse lisapalga kassa, mille koosseisu kuuluvad käitised, kes ka sinna makse tasuvad. Lisapalga kassal on oma põhikiri, nõukogu, juhatus ja revisjonikomisjon. Käitiste valdajad maksavad lisapalga kassale lisapalgamakse töövõtjaile maksetud igasugu töötasu kogusummal, vahet tegemata, kas see töötasu on maksetud lastega või lasteta töövõtjaile. Lisapalgamaksu ei võeta töötasult, mis ületab 250 kr. kuus.

Tekstiiltööliste palgaolustiku korraldamise eesmärgiks seab üleriiklik tekstiiltöösturite ühing oma äsjailmunud aastaraamatus kestva töörahu, mille esimeseks eeltingimuseks on palgaolude õiglane ja otstarbekas korraldamine kindlate aluste püstitamise kui ka vajaliste kokkulepete sõlmimise teel. Ühingu arvates on tarvis tekstiiltööstuse palkade ühtlustamiseks tööstusharude viisi palku analüüsida ja üles seada normaalsele tööajale vastavalt keskmised õiglaseks tunnistatud palgad, millede juures tuleb arvestada vabriku asukoha elumaksumust, tööpinget ja tehnilist ratsionaliseerimist. Palkade korrigeerimine üksikuis vabrikuis ühtlasema ja õiglasema taseme suunas on teostatav, kui loobutakse senisest kogu tööliiskonna ulatuses teatudprotsendilisest palgatõstmise viisist. Palku tuleb tõsta kas eriviisilise kokkuleppe teel individuaalselt igale töölisele vastavalt ta ametialale ja võimeile või siis paušaalsummana kogu vabriku tööliiskonnale, kusjuures detailse palgatõstmise teostab vabriku valitsus igale ametialale vastavalt selle vajadusele ja ühtlustamise eesmärgile. Lühendatud töönädalaga töötamisel, kui seda tingivad mõõdapäasmatud vajadused, on otstarbekas ja õiglane 4-päevase töönädala juures kompenseerida tunnitasu alusel töötavaid töölisi 8-tunnise lisatasuga — maha arvates 10% — ja tükitöölisi ühe päeva tasuga, arvestades seisuraha normide alusel.

Meie arvates peaks ka tekstiiltööstuses, kus palgad on üldiselt madalad, neid tõstma, eriti aga arvestades elukalliduse tõusu. Töörahu on võimalik vaid siis, kui — tööliste õiglased nõudmised leiavad rahuldumist ja töötingimused on rahuldavad.

Töökorraldus Prantsusmaal. Sõjajaegset lisatööd korraldab 11. juuli 1938. a. seadus, mis osaliselt on muudetud 18. aprillil

1939. a. Määrused käsitlevad: 1) hädaabi-tööd, mida riik võimaldab, 2) riigikaitse-tööd ja 3) lisatöö üldist korraldust.

Sõjaväeteenistuskohustuslike töövõt-jate kaitse Ungaris. 1939. a. 1. septembri määrusega laiendati 1938. a. oktoobri kaitse-eeskirju erakorraliseks riigikaitseks sõja-väeteenistusse astunute teatud gruppide kohta. Määrus nr. 7777 hõlmab tööstuses ja kauban-duses tegutsenud töövõtjaid. Erakorraliste sõjaväeõppustele kutsutuil on õigus nõuda lisatasuna kuupalka enne õppeaja algust, nädalalpalgalisil aga kahe nädala palka. Kui sõjaväkke kutsutu ei ole ohvitseri aukraadis, on tööandja kohustatud maksma ta perekon-nale piukit 50% palga suuruselt ühe perekonnaliikme kohta, iga järgneva isiku kohta 10%.

1938. a. 29. okt. määrusega nr. 7800 jääb leping riigimõisavalitseja ja töövõtja vahel erakorraliste sõjaväeõppuste vältel kehtima. Tööandja on samuti kohustatud andma piukit töövõtja perekonnale. Ka eramajanduses on maksvad samad määrused.

Kodanlik teenistuskohustus Belgias. 1938. a. 17. septembri seaduse järgi lasub sõja puhkemisel isamaaline teenistuskohustus ka naistel. Üksikult või grupeeritult kokkukut-sutuina nad on kohustatud tegema tööd, mil-leks nad on võimelised.

Töölise kaitse sõjaväeteenistuse vältel Brasiilias. 1939. a. 18. augusti määruse järgi on maksev 1939. a. 4. augusti sõjaväeteenis-tuse määruse artikkel nr. 224 eramajanduse kohta. Selle põhjal on ametnikel ja töövõt-jail õigus nõuda sõjaväeteenistuse kestel töö-koha säilitamist ja kaks kolmandikku palga-summa suuruselt.

Kodanlik teenistuskohustus Belgias. Sõja-väeteenistus naistele ei ole kohustuslik, kuid siiski tegutseb aktiivselt sõjaväeline naisabi-liit vabatahtlike kogumisega.

1939. a. 26. augusti määrus volitab töö- ja hoolekandeministrit naiste- ja lastetöö seaduses läbi viima muudatusi. Nii võivad osa-lise või üldmobilisatsiooni puhul noored, alla 18-aastased, öösel tööd teha.

Uus tööseadus Hispaanias. Uus tööseadus koosneb valitsuse poolt antud 16-st sotsiaal-ja majanduspoliitilisest määrusest. Esimese määruse järgi töö ei ole mingisugune kaup, vaid kõigi töövõimeliste hispaanlaste sotsiaal-ne kohustus. Igal riigialamal on õigus tööks. Selle põhimääruse täitmise eest hoolitseb riik. Teise määruse järgi võtab riik enda peale töövõtjate kaitse. Sel eesmärgil piira-takse vastavalt ka tööaega, keeldakse nais-tele ja lastele öötöö, korraldatakse kodus tehtavat tööd ja vabastatakse vabrikuis ja töökodades töötavad abielus naised. Pühapäe-varahu pannakse maksma. Igal töölisel on õigus nõuda palgalist aastapuhkust. Kolmas määrus paneb aluse minimaalsele palgale ja perekonna-abirahadele. Riik määrab kindlaks töökorralduse põhialused, millele toetudes luuakse tööandjate ja töövõtjate suhtlemine. Neljas määrus soodustab käsitöö arendamist, andes sellele kaitset. Viies määrus sisaldab

korralduse põllumajanduse kohta. Järgnevad määrused puudutavad tööd merel, töökohtute korraldusi jne. Töösaamisel annab riik ees-õiguse sõjast osavõtnuile.

Tervishoid

Alkoholi vastu avaldab üleskutse „Eesti naine“, kes kirjutab, et alkoholi peale ku-lutab meie rahvas, imikud kaasa arvatud, 30 kr. isiku kohta aastas. Suitsetamise ku-lud on peale selle. Selle juures ei ole üldse hinnatud neid kulusid, mis toob alkoholi läbi raisatud tööaeg, selle tagajärjel halve-mini tehtud töö, õnnetused ja kuriteod. Omavahelistel koosviibimistel oma kodu-des peaks alkoholi, ka kergete veinide, tar-vitamine kaduma. 1939. aastal on ajakir-janduse andmeil otseselt alkoholi läbi sur-ma saanud 128 isikut, kes on surnud kas tapmiste või õnnetuste või surnuks joomise või enesetapmise läbi. Raskeid vigastusi on saanud 105 isikut. Pussitamisi ja lärmitse-misi on registreeritud 3142 juhtumit, kuna riisumisi ja vargusi on toimunud alkoholi mõjul või huvides 434 juhtumit. „E. N.“ avastab, et 22 aasta jooksul on alkoholi läbi surnud vähimalt 2816 isikut.

Talveohtudest märgib „Kaitse ennast“ järgmist: libisemine, mida ära hoiab õi-geaegselt ja küllaldaselt liiva riputamine; lumi katab augud — augud ja kraa-vid tuleksid pealt katta; külmumishä-da oht välistöölisele — tuleb aeg-ajalt teha käte ja jalgade liigutusi, mis edendavad vereringevoolu ja sellega vä-hendavad külmumishäda ohtu; häda oht ölinõude soojendamisel — töö-liste tähelepanu olgu aegsasti juhitud sel-lele, et ölinõusid, olguki tühje, ei tohi ka avatult ühelgi juhul kiiresti kuumendada tulel. Lõpuks soovitatakse ettevaatust raud-osade katmisel menningiga. Iialgi ei tohi aga kuumale või soojale rauale kanda men-ningit.

Eesti lehmapiima keskmine koostis on prof. M. Järviku uurimuste järgi (meie-reipiimas) keskmiselt protsentides: kogu-vaik — 3,1, kaseiin — 2,47, albumiin — 0,41, rasv — 3,63, piimasuhkur — 4,78, tuhk — 0,72 ja kuivaine — 12,19, vett — 87,81.

Miimesugust

Abiellumiste arv 1000 el. kohta oli 1938. a. 8,4, aasta varem 8,5 ja 1936. a. 8,7. Meist suurem oli abiellumiste arv N. Venes, Saksamaal, P.-Am. Ühendriikides, Rumeenias, Daanis, Lätis, Inglismaal, Root-sis, Uus-Meremaal, Austraalias ja Soomes.

Sündis 1938. a. Eestis 18.453 last, eel-misel aastal 18.190. 1000 elaniku kohta oli elussündinuid 1937. a. 16,1 ja 1938. a. 16,3. Teistes riikides oli sündimus 1938. a. 1000 kohta: Palestiinas 39,9, Mehhikos 39,2, Rumeenias 29,6, Bulgaarias 22,4, Portu-galis 26,9, Poolas 24,4, Argentiinas 24,1, Leedus 22,6, Itaalias 23,6, Ungaris 19,5, Hollandis 20,6, Tšehhoslovakkias 17,6, Lätis

18,4, Daanis 18,1, Uus-Meremaal 18,0, P.-Am. Ühendr. 17,9, Austraalias 17,5, Saksamaal 19,7, Belgias 15,6, Prantsusmaal 14,6, Šveitsis 15,2, Inglismaal 15,5, Norras 15,8, Rootsis 14,9 ja Austrias 13,9. Eestis oli sündimus kõige suurem Petserimaal — 24,4⁰/₀₀, kõige väiksem Harju- ja Lääne-maal — 16,0⁰/₀₀. Abielus sündinuid oli 16.905, vallaslapsi 1.548. Sündimus tööharude ja ühiskondlike kihtide järgi oli: põllumajandus — peremehed 16,5, töölised ja teenijad 19,6 ning ametnikud 29,4; tööstus — peremehed palgal. 6,2, isetöötajad väikeettevõtjad 16,4, tööl. ja teen. 19,3 ning ametnikud 23,2; kaubandus, transport ja side — peremehed palgalistega 7,1, isetöötajad väikeettevõtjad 14,5, töölised ja teenijad 21,9 ning ametnikud 18,4; ühiskondlik tegevus — ametnikud (koos sõjaväelaste ja politseiga) 22,7, vabakutselised 15,2, töölised ja teenijad 9,2.

Üldse oli sündimus: põllumajanduses 17,1, tööstuses 18,0, kaubanduses, transportis ja side alal 18,2, ühiskondlikus tegevuses 18,2, maja- ja isikuteenistuses 4,6, väljaspool tööharusid 1,7.

Nagu nendest arvudest nähtub, on sündimus tööliste ja teenijate keskel suurem kui peremeeste kihis. Eriti väike on sündimus kõige jõukamas kihis, see on tööstus- ja kaubanduskäitiste omanike keskel: 6,2 ja 7,1. Ometi on just neis perekondades kõige enam vahendeid lapse elus hoidmiseks ja kasvatamiseks.

Sündimus tööstuses on tööliste ja ametnike perekondades tõusnud. Ka on sündimus põllumajanduses (17,1) väiksem kui tööstuses (18,0), kaubanduses, transporti ja side alal ning ühiskondlikus tegevuses (18,8). Maja- ja isikuteenistuses on sündimus (4,6) väike just sellepärast, et neil tööaladel kasutatakse peamiselt vallalisi tööjõude.

Surnult sündis 1938. a. rohkem kui eelmisel aastal 373.

Suremus oli 1938. a. 16.496, aasta varem — 16.614. Suri 1000 elaniku kohta 14,6.

Suremus tööharude ja ühiskondlike kihtide järgi oli: põllumajandus — 14,7, peremehed — 14,8, töölised ja teenijad — 14,4, ametnikud — 12,3; tööstus — 10,5, peremehed palgalistega — 3,8, isetöötajad väikeettevõtjad — 14,5, töölised ja teenijad — 9,6 ning ametnikud — 9,7; kaubandus, transport ja side — 11,2, peremehed palgalistega — 6,4, isetöötajad väikeettevõtjad — 15,1, töölised ja teenijad — 10,3 ning ametnikud — 9,3; ühiskondlik tegevus — 9,0, ametnikud koos sõjaväelaste ja politseiga — 9,4, vabakutselised — 10,2 ja töölised ning teenijad — 7,4; maja- ja isikuteenistus — 7,1.

Suremus tööliste keskel on suurem kui peremeeste keskel. Eriti väike on suremus kõige jõukama kihis — töösturite ja äriomanike — keskel: 3,8 ja 6,4. Ka teised arvud tõendavad seda tõsiasi, et

mida paremates oludes inimene elab, seda väiksem on suremus. Kõrge suremus tööliste ja eriti just kodukäsitöölise keskel (14,5) ei ole loomulik nähtus, vaid on tingitud just sotsiaalsetest põhjustest (madal töötasu, alatoitlus, vilets korter, tervis- hoiuvastased tööruumid, pikk tööaeg, raske ja kurnav töö jne.).

Rahvastiku iive, rahva looduslik juurekasv, oli 1938. a. 117 tuhande kohta, üldse 1957. Kui väike on Eesti rahva looduslik juurekasv, näeme võrdlusest teiste maadega: looduslik juurekasv tuhande kohta oli 1938. a.: Palestiinas 18,9, Argentiinas 12,1, Bulgaarias 9,0, Poolas 10,6, Hollandis 12,1, Rumeenias 10,4, Portugalis 11,4, Leedus 10,0, Itaalias 9,7, Uus-Meremaal 8,3, Austraalias 7,9, Daanis 7,8, Ungaris 5,2, P.-Am. Ühendriikides 7,2, Saksamaal 8,0, Norras 5,8, Šveitsis 3,6, Lätis 4,9, Belgias 2,6, Inglismaal 3,7, Rootsis 3,4.

Eestist väiksem looduslik juurekasv on vaid ühes riigis — Prantsusmaal, 0,8.

Loodusliku juurekasvu vähesus Eestis ei ole tingitud mitte ainult vähesest sündimusest, vaid kõigepealt just suurest suremusest, eriti tööliste ja väikelaste keskel, mille poolest Eesti on riikide keskel esirinnas.

Puuvillatööstuses ei olevat töömahu vähenemist enam oodata, nagu ütles majandusminister Riigikogus eelarve arutamisel.

Elukalliduse tõus. Elukalliduse indeks näitas jaanuarikuus tõusu 8—9 punkti. Kui tõus nii jätkub, siis aasta lõpuks saame juuba üle 100 punkti tõusu.

Kolhoose N. Venes oli 1. juulil 1939. a. 242.000, mis koondasid 93,5% talundeist. 1928. a. oli põllumajanduses 26.700 traktorit 278.000 hobusejõuga, praegu on üle 500.000 traktori, 165.000 kombaini ja üle 200.000 veoauto. Põllumajanduslikud tööd on mehhaniseeritud.

Konjunktuurmaksu seaduse eelnõu kohta, mis on praegu Riigivolikogus, arvab „Kaub.-tööstuskoja Teataja“, et eelnõu üheks olulisimaks puuduseks on, et ta halvab igasugust majanduslikku ettevõtlikkust. „Kujutagem ette kaht ettevõtet, mis mõlemad 1938. a. andsid kr. 10.000.— puhast tulu. Üks neist ei püüagi oma produktiooni ja tulukust tõsta, kuna teine rakendab kogu oma jõu ning energia ettevõtte edukuse tõstmiseks. Esimene ettevõtte jääb maksust vabaks, kuna teine, kes rahvamajandust tõesti elustas, peab 30% oma enamtulust konjunktuurmaksuna ära andma.“

Leht kardab, et see seadus toob Eesti rahvamajandusele kahju selle asemel, et seda elustada.

Ameerika võitlus tööpuudusega. P.-A. Ühendriikide rahandusdepartemangu aruande järgi on Ühendriikides 8. aprillist 1935. a. kuni 31. maini 1939. a. keskvalituse poolt kulutatud tööpuuduse vastu võitlemiseks 10.697.832.482 dollarit, seega üle 10½ miljardi dollari. Sellest summast on kulutatud 6.527.573.947 dollarit häbaabitöö-

deks. Kulutatud hiiglasummade eest on korraldatud suureulatuselisi ja üldkasulikke ehitus-, maa- ja metsaparandustöid, nagu tee ja tänavate ehitused, selgitustööd, looduslike rikkuste kaitse, metsaistutamine, putukate hävitamine, metsapõlme taastamine, puhkeaja veetmise kohtade ehitamine jne.

Eeltoodud arvud tunduvad määratu suurtena, kuid siinjuures tuleb arvestada maa ja rahva suurust ning ajavahemikku. 1935. a. juba ületati maailma majanduskriisi sügavpunkt ja pealeselle järgnesid võrdlemisi soodsad majanduslikud aastad. Kui majandusliku kõrgkonjunktuuri ajal kulutati Ameerika keskvalitsuse poolt sellaseid summasid tööpuuduse mõjude pehendamiseks, siis annab see tunnistust sellest, et Ameerika ei suuda ka paremal majanduslikul ajal oma ligi 10 miljonit töötut enam tööprotsessi rakendada.

Tööpuuduse põhjusi selgitades avastati peamiselt n.-n. tehnoloogilist tööpuudust. Ameerika kutseühingute keskused A. F. of L. ja C. J. O. on nõudnud masina mõju kontrollimist ja vajaduse korral piiramist, kuigi nimetatud organisatsioonid ei ole kuidagi tehnilise edu vastu. Ühenduses tehnilise arenguga nõuavad töölisorganisatsioonid 6-tunnist tööpäeva ja 30-tunnist töönaulat. Sõekaevarite liidu kollektiivlepingus on isegi kokku lepitud, et uute sõeraiumise ja -puurimise masinate sisseadmisel kontrollivad tööliste ja tööandjate esindajad koos masinate inimeetajate säästvat mõju. Saadud tulemuste kohaselt võetakse 1941. a. palkade kindlaksmääramise konverentsil arvesse masinate tööajadus tükitöö tasude kindlaksmääramisel.

Terasetöölise poolt on vastu võetud põhimõte, et keegi ei või oma töökohta kaotada paremate masinate sisseadmise tõttu. Inimeetajad säästvad masinate sisseadmine peab toimuma järk-järgult. Tekstiiltöölise ja autotöölise liidud harastavad sama taktikat. Vallandamisi on suudetud ära hoida ja mitmed ettevõtted oma tööprotsessi ümber korraldades on suutnud senised töölistel tööl hoida.

Elektritöölised on saavutanud kokkuleppe, mille järgi uute aparatuuride sisseadmisel väheneva tööliste arvu puhul tuleb juba 6 kuud ette sellest teatada ja selle aja jooksul valmistatakse vallandatavad töölistel ette teistel aladel töötamiseks. Nendel töölistel on eesõigus uute tööliste juurevõtmise puhul töö saamiseks.

Ameerika tööliste ja tööandja vabaduste hulka kuulub seni vabadus lahkuda töölt ja võtta oma palk, millal tööline soovis. Samuti maksis see ka tööandja poolel ülesõitmisel. Neist õigusist pidasid vanemate seisukohtadega kutseühingud veel hiljuti kramplikult kinni. Viimasel ajal on need seisukohad nii töövõtjate kui ka tööandjate poolel võetud revideerimisele. Siirdatakse Euroopa eeskujul mõlemapoolsele ülesõitmisel süsteemile, kuna see kindlustab mõlema poole huve tõhusamalt ja hoiab soovimatute üllatuste eest.

Franco-Hispaania sotsiaalpoliitika

I. Kindlasti raskemaks probleemiks kui sõjalise võidu saavutamise osutub Franco'le riigi, eriti majandusliku ja sotsiaalse heaolu, ülesehitamine. Kui sõjaline võit oli saavutatav välise abiga, siis selle probleemi lahendamisel väline abi ei ole mainitav. Kuid sotsiaalse probleemi tõsisele lahendamisele asumiseta ja seda lahendamata ei saa Franco režiimil olla pikka püsi. Küündimatus sotsiaalse probleemide lahendamiseks esijoones viis vabariikliku Hispaania tekkimisele. Vabariiklik Hispaanias kasvasid ja kõvenesid need ühiskondlikud tegurid, mis on soodsad sotsiaalse arengule. Vabariikliku režiimi lühike kestvus ei võimaldanud küll sotsiaalseid reforme viia lõplikult ellu, kuid need algatati ja need ühiskondlikud tegurid, mis on sotsiaalse arengule soodsad, püsisid. Nende hävitamine, kahjustamine ja ohustamine kõige tähtsamal määral rahva elu- ja jõudu, ei ole mõeldav. Kui see siiski toimuks, siis tähendaks see rahva ja maa jätkuvat laastamist, sisemise võitluse süvenemist ja kestmist. Selle tulemuseks osutuks režiimi endahävitamine. Kõigi nende asjaolude arvestamisest Franco ei saa mööduda ühelt poolt. Teiselt poolt aga tuleb arvestada ka neid tegureid, kelle ja kelle abil Franco alustas oma sõjakäiku. Küsimus seisnebki nende tegurite vahel sisemise rahunemise saavutamises, et kodusõja välisele lõpetamisele võiks liseneda ka kodusõja õhkkonna likvideerimine rahva koostelamises. Probleemi lahendamiseks näib järelikult vajaline olevat 1) vabariikliku Hispaania sündikalistliku ideoloogia ja sündikalistlike tegurite, 2) katoliiklike traditsioonide ja tugeva katoliikliku voolu, mis alati Hispaanias on esinenud, ning 3) fašistlike või natsionaalsündikalistlike rühmituste ja vaatekohtade ühendamine ja lepitamine. Nende jõudude poliitiline ühendamine ja lepitamine ei ole mõeldav. Olid ju need oluliselt ka poliitilised vastolud, mis viisid kodusõjani, ja poliitilise kursi muutmise pehmemaks Franco riskeerib kaotada raskelt saavutatud võimu. Jääb üle katsuda välja lülitada poliitilisi vastolusid ja taotleda lepitust ja ühinemist eri kihitiste vahel sotsiaalpoliitika valdkonnas. On muidugi eriküsimus, mil määral ja kas üldse see on mõeldav ja teostatav ja kas sisemised konfliktipesad on täieliselt kõrvaldatavad — kuid see on osutunud Francole ülesandeks, mille lahendamisele ta on sunnitud olnud asuma.

Vahetult pärast võidu otsustumist kodusõjas avaldati Franco poolt Hispaania töö põhiseadus — El Fuero del Trabajo. See on Franco-Hispaanias üldse esimene põhiseaduse jõuline (konstitutsiooniline) seadus. Juba see seik osutab, millist tähtsust oldi sunnitud andma sotsiaalpoliitiliste vahendite käsitlemisele.

Nimetatud El Fuero del Trabajos ristlevadki katoliikliku, sündikalistliku ja fašistliku (resp. natsionaalsotsialistliku) ideoloogia elemendid.

Toetudes paavst Pius XI karjasekirjale „Guadragesimo anno“ esimese paavstliku sotsiaalpoliitilise karjasekirja (Leo XIII karjasekirja „Rerum novarum“) 40. aastapäevaks deklareerib El Fuero del Trabajo sissejuhatavas osas, et ta tahab jätkata katoliiklikku traditsiooni sotsiaalse õigluse ja inimliku väärikuse arvestamisest. Teatavasti paavst Pius XI taotles sotsiaalset ümberkorraldust klasside vastolude kõrvaldamiseks ühiskonna kujundamisega, mis oleks täidetud ühtlasest usulisest vaimususest. Juure võttes rahvuslikke ja sündikalistlikke elemente El Fuero del Trabajo meelsum on katoliiklik ratsionaal-sündikalism. Seaduse sisu on järgmine:

2. El Fuero del Trabajo järgi rahvusterviku ülesehitamine peavad algama tema ürgrakust — perekonnast. Katoliikliku pärimuse kohaselt perekond varustatakse „võõrandamatu õigusega“, mis eelneb kogu kirjutatud õigusele. Perekonna kindlustamiseks on ette nähtud perekonna mittepanditava pärandvara loomine. Pealeselle peab varustatama iga maal elav perekond väikese maaomandiga, „perekonnaaia“, mis kindlustaks tegevuse ja tulu juhuks, kui ajutiselt ollakse töötä. Eelnevas kajastub aga ka Bismarcki omaaegne (1882. a.) mõte linnaäärseist maaomandist, mis ka sel juhul, kui nad omanikku ei suuda elatada, annavad tegevust jõudetundidel, nii et inimene ei tarvitseks mõelda rahutuid mõtteid.

Edasi toonitatakse, et Hispaania on saatuse-ühisus, mis pärast ka toodang tuleb alistada isamaa ja rahva ning koostöö ühtlastele põhimõtetele. Toodangu häireid käsitletakse kodumaa reetmistena. Sealjuures tootmine on rajatud eraettevõtluse põhimõttele. Riik lubab rahvamajanduse arengut teenivaid ettevõtteid toetada ja kaitsta neid kõlvatu võistluse vastu ja ise üldpõhimõtteliselt mitte toimida ettevõtjana.

Koos eraettevõtlusega tunnustatakse ka eraomandit, kuid seda piiratakse „rahva vajadustega, milliseid riik peab säilitama“. Riik kindlustab kodu-, maa- ja töövahendite omandit igale kodanikule. Krediidindusega lubatakse arendada rahva „üldist hüvangut“, eriti aga taotletakse selle kaudu luua ja säilitada väiketalunike, -kalurite, -töösturite ja -kaupmeeste omandit. Liigkasuvõtt on keeldud. Erilist vastutulekut aga lubatakse osutada käsitöölisele, maarentnikule, kaluritele ja meremeestele. Käsitööd ülistatakse kui tsunftide kuulsusrikka mineviku pärandit, milles täiuslikult avaldub inimese isiksus töö juures ja mis on ühevõrra kaugel „marksislikust karjaloomusest“ kui ka „kapitalistlikust nivelleerimisest“. Kalureile lubatakse kindlustada saaduste hind ja võimaldada piügiabinõude omandamist. Põllumajanduses tuleb tõsta kutsetaset ja kindlustada saaduste hinnad. Maarentnikke tuleb kaitsta rendilepingute meeleväldse lõpetamise vastu ja nende võlgu korraldada. Lõppeks lubatakse parandada maatöölise tervishoidlikke olusid, võimaldada maatöölise palkade kujunemist talupoegade kasuks (s. t. palku kärpida), kuid ka maatöölise elatist parandada n.-n. perekonnaaedade kaudu.

Seadus määratleb tööd kui inimese vaba- tahtlikku osavõttu tootmisest oma vaimsete ja kehaliste võimete ja isiklike oskuste rakendamise kaudu, elu kaunistamiseks ja kerendamiseks ja rahvusliku majanduse edasiarendamiseks. — Tööd ei tohi, seotisest inimesega hoolimata mõista kaubana ja see ei tohi olla seesuguste tehingute esemeks, mis riivavad tööjõudu omaja isiklikku väärikust. Oigust tööle tunnustatakse põhimõtteliselt igale hispaanlasele. Kuid õigusele tööle vastab ka töökohustus, mis on jumalalt inimestele asetatud isikliku kutsumuse täitmiseks ja isamaa suuruse ja hüvangu edendamiseks.

Töökaitset loetakse riigi ülesandeks ja seda piiritletakse üldjoontes. Nii seatakse sisse töökohtude kohtute süsteemi iseseisva haruna. Edasi nähakse ette sotsiaalkindlustuse väljaehitamine, eriti nimetatakse kindlustust vanuse puhuks. Aga ka teised kindlustusliigid, nii kindlustust töövõimetuse, õnnetuste, töötuse ja tiisikuse vastu (viimane esineb ka Itaalias) ning emade kindlustus, peavad leidma edasiarendamist. Lõppeks peab välislepingutega hoolitsetama ka välismaal asuvate hispaanlaste eest.

Töökaitse teostamisel tunnustatakse tarviliseks vahendid tööõnnetuste vältimiseks ja töövõtjate kõlbelisuse kindlustamiseks. Tööaeg peab olema „sobivali“ korraldatud, naiste ja laste öötöö keeldud, abieluline naine võimalikult üldse vabastatud palgatööst. Püha-päevarahu kindlustatakse, samuti ka rahu usulistel ja riiklikel pühadel. Franco mässu aastapäev tunnustatakse tööpühaks. Palgaline puhkus ja vabaaja kultuurse kasutamise võimaldamine on edasisteks riigi sotsiaalpoliitilisteks eesmärkideks. Palk peab kindlustama töölisleibkonnale minimaalse elatise. Vastavalt rahvamajanduslikele võimalustele lisandub palgale perekonnaabiraha. Tööinspeksiooni asutakse teostama sündikaatide kaastöimel.

Mis puutub töösuhtesse tööandja ja töövõtja vahel, siis selle sisu nähakse vastastikuses truuduse kohustusel. Sellest järeldub tööandja kohustus hoolitseda ja kaitsta oma alluvaid ja viimaste truuduse ja kuulekuse kohustus tööandja suhtes. Uutele alustele rajatakse ka käitise raking (organisatsioon). Käitist juhib käitise juht (tööandja), kandes vastutust riigi ees. Töölised, ka sõdureiks ja sulaseiks nimetatud, alluvad viimasele, kuid kannavad ka iseseisvat vastutust. Selle vastutuse tugevdamiseks tuleb töölisi informeerida käitise toodangu käigust. Töötajad peavad ka käitise kasudest saama osa. Nimelt kaetakse käitise toodangust, arvesse võttes ka vastavat kapitali intressi, esijoones käitise ülalpidamiseks, arendamiseks, täiendamiseks ja ratsionaliseerimiseks minevad kulud, samuti toodangu viimistlemise ja parandamise kulud. Ülejääki aga tuleb kasutada ka tööliste töö- ja elutingimuste parandamiseks.

Käitistest ülemaal seisavad sündikaadid kui sotsiaalse vastutuse kõrgemad kandjad. Vertikaal- (põik-) sündikaatidena haaravad nad kõiki loojaid samas tootmisharus. (Samasugused sündikaadid nähakse ette eriseadustega ka vabadele kutsetele.) Vertikaalsündikaadid

on avalik-õiguslikud kogud ja alluvad riigile, mille juhid on ka sündikaatide juhtideks.

Sündikaadid on riigile abiks ta majanduspoliitika teostamisel. Nende ülesandeks on esijoones sotsiaalpoliitilise ja majandusliku arengu jälgimine ja seaduseelnõude väljatöötamine. Sündikaatide ülesandeks tehakse ka tööinspektsiooni teostamine ja statistiliste andmete kogumine. Töövahendus (töömõrsid) alistatakse sündikaatidele. Edasi sündikaadid kutsuvad ellu uurimisasutusi ja rakendavad vahendeid oma liikmete kehaliseks, kõlbeliseks ja kutseliseks kasvatamiseks. Tööõnnetuste vältimine ja muude sotsiaalsete seadendite ellukutsumine jääb sündikaatide tehtavaks. Seniste majanduslike ja kutseliste organisatsioonide lülitamine sündikaatidesse nähakse ette hilisemais eriseadusis. Poliitiliselt sündikaadid korraldatakse totalitaarsuse, ühtluse ja hierarhilise alluvuse põhimõttel ja lülitatakse natsionaal-sündikalistlikku riigiorganisatsiooni.

3. Nagu eelnev ülevaade näitab, lähtub Franco sotsiaal- ja majanduspoliitika kahest tegurist. Esiteks tahetakse arendada ja kasvatada n.-n. väikekodanlikke kihitisi ja väikekodanlikku meelsust. Selles mõttes seaduses räägitakse käsitööst, väikekaupmeestest ja -töösturitest ning maarentnikest. Sama otstarvet taotletakse n.-n. perekonnaaedade põhimõttega. Selle suuna eesmärgiks on ilmselt vasempoolse meelsuse ja osatähtsuse vähendamine. Kuid on iseküsimus, mil määral õnnestub tsunftikäsitöö elustamine, mille kohta ajalugu on ammugi oma otsuse annud. Teiseks, erinevalt rahvussotsialistlikust ideoloogiast, tahetakse arendada eraettevõtlust ja erakapitalismi, riigiettevõtluse arvel.

Kuid vähe sellest. Sellesse eraettevõtlusse istutatakse saksa käitise organisatsiooni autoritaarsed põhimõtted. Kui saksa erakäitised on riigikapitalismi funktsiooniks ja käitise juht riigimajanduse funktsionäär, siis Hispaanias tööandja osutuks erakapitalismi funktsionääriks ja tööliste alistamine tema juhtimisele ei tähendaks õigupoolest muud kui töölise olulist allutamist erakapitalile. Olustik kujuneks kahtlemata teravamaks kui teistes autoritaarsetes maades. Kui siin kõrval mainida talunike kaitset põllutööliste palkade vastu, siis ilmneb, et seos katoliiklike õigluse põhimõtetega on ainult väline. Niisama mehaaniline on seniste sündikalistlike põhimõtete ühendamine uue sündikaatide organisatsiooniga. Isetegevuse asemel ehitatakse üles riiklik valitsemisaparatuur.

Eelnevat El Fuero del Trabajo tõelist sisu, mis ei ole edumeelne sotsiaalsele arengule, ei suuda peita ka need sotsiaalpoliitilised vahendid, mis tunnustamist väärivad ja mille kindlustamisest ei ole mööda päästud. Sotsiaalse probleemi lahendamise asemel on seda edasi lükatud ja varjatud. Kui kauaks see õnnestub, oleneb muidugi sellest, kui tugevaks ja tsentrifugaalseks osutuvad need konfliktipesad, mida El Fuero del Trabajo jätab puudutamata. Kuigi seaduse koostajad olid probleemist teadlikud, ei ole neil ülesanne õnnestunud, sest lähtekoht ei olnud küsimuse lahendamine, vaid sellest möödapääsmine. Sellest hoolimata aga näib, et terve rida sotsiaalpoliitilisi seadendeid on kaasaegses maailmas osutunud sedavõrd paratamatuks, et nendeta ei saa läbi ükski riiklik korraldus.

I. R.

Iga haigekassa ja kutseühingu liige lugegu „Tööd ja Tervist“.
Kõik haigekassade tegelased levitagu „Tööd ja Tervist“.

„TÖÖ JA TERVIS“

SOTSIAALPOLIITILINE KUUKIRI

E. HAIGEKASSADE LIIDU JA SOTSIAALSE ARENGU EESTI ÜHINGU HÄÄLEKANDJA
TEGEVTOIMETAJA L. JOHANSON. VASTUTAV TOIMETAJA K. LUKK,
ILMUB 1 KORD KUUS.

Tellimise hind postiga:

Aastas 150 senti
6 kuu peale 75 „
3 kuu peale 40 „
Välismaale aastas . . . 200 „
Üksiknumber 15 senti.

Kuulutuste hind:

1 lk. Kr. 50.—
1/2 „ „ 25.—
1/4 „ „ 12.50
1/8 „ „ 7.25
Teksti ees 50% kallim.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused ilma saatemaksuta.

Toimetuse ja talituse: Tallinn, Pärnu mnt 41. krt. 3, II korral. Telefon 448-35.

SISU: 1) Tööaja üldisi probleeme — *Paul Vihalem*. 2) Ventilatsioon tööstuslikus käitises — *Uno Vardi*. 3) Ülevaadete koostamisest ravi korraldamise kohta — *P. Margna*. 4) Sotsiaalküsimusi käsitlevast kirjandusest 1939. a. — *A. Kaalas*. 5) Sotsiaalkindlustus N. Venes — *L. Johanson*. 6) Rahvusvahelise tööstusliku ülesandide sõja ajal 7) Riigikohtu tegelus. 8) Kindlustusnõukogu otsused. 9) Seadusi ja määrusi. 10) Haigekassade elust. 11) Sotsiaalkindlustus. 12) Töökaitse. 13) Tervishoid. 14) Mitmesugust. 15) Franco-Hispaania sotsiaalpoliitika.

Vastutav toimetaja *Karl Lukk*. Tegevtoimetaja *L. Johanson*. Väljaandja *Eesti Haigekassade Liit*.
Ilmumise aeg 16. veebruaril 1940. a.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk 2. 1940.